

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

PARLAMENTNÉ VOĽBY 2002 A STRANA SMER

Bakalárska práca

Študijný program: 3.1.6 - politológia

Školiace pracovisko: Katedra politológie a európskych štúdií

Školiteľ: Doc. László Öllös, PhD.

Nitra 2011

Martina Vachová

Pod'akovanie

Týmto sa chcem pod'akovať môjmu školiteľovi Doc. Lászlóvi Öllösovi, PhD., za odbornú pomoc, ktorú mi pri písaní tejto bakalárskej práce poskytol, za jeho rady a pripomienky, ktoré boli pre mňa prínosné.

ABSTRAKT

**VACHOVÁ, Martina: Parlamentné voľby 2002 a strana Smer [Bakalárska práca]
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta; Katedra politológie
a európskych štúdií. Školiteľ: Doc. László Öllös, PhD. Nitra 2011, 50 s.**

Abstrakt práce:

Cieľom bakalárskej práce bolo poukázať na stranu Smer a jej postavenie na politickej scéne v priebehu volebného obdobia 2002 – 2006. V práci je rozobraná história vzniku strany, tiež sa zameriavame na jej ideovú orientáciu. Významné miesto v práci má analýza volebných výsledkov parlamentných volieb, ktoré sa uskutočnili v roku 2002 a ich bezprostredný dopad na stranu Smer. Na základe týchto výsledkov sa strane nepodarilo spolupodieľať sa na výkone moci a následne v priebehu volebného obdobia strana pôsobila v opozícii a zaujala miesto najsilnejšej ľavicovej strany. Jej postavenie v opozícii jej však nebránilo v raste jej popularity a v získavaní voličov, čo sa následne odzrkadlilo na výsledkoch predčasných parlamentných volieb, ktoré boli zapríčinené nesúdržnosťou vtedajšej pravicovej vládnej koalície. Význam práce spočíva v tom, že sme dokázali poukázať na to, že ako novovzniknutá strana mala relevantné postavenie na politickej scéne a svoju pozíciu si dokázala udržať, či dokonca aj posilniť, teda nešlo o stranu na jedno použitie. Strana Smer bola silným súperom pre ostatné politické subjekty, či už vládne alebo opozičné. Dokázala k sebe prilákať enormný počet voličov. V neposlednom rade sa jej podarilo vyplniť vyprázdnený politický priestor, v ktorom po voľbách v roku 2002 absentovala relevantná ľavicová strana, ktorá by bola vhodným a dôstojným súperom vtedajšej pravicovej vládnej garnitúry.

Kľúčové slová: politická strana, strana Smer, opozícia, koalícia, pravica, ľavica, parlamentné voľby.

ABSTRACT

VACHOVÁ, Martina: Parliamentary election 2002 and party Smer [Bachelor´s thesis] University of Constantine the Philosopher in Nitra. Faculty of Philosophy; Department of Political Science and European studies. Trainer: Doc. László Öllös, PhD. Nitra 2011, 50 p.

Abstract:

The aim of bachelor´s thesis was to show on the party Smer and its position on the political scene during the electoral period 2002 – 2006. In the work, the of genesis party is analysed and also focus on its ideological orientation. Important place in the work has an analysis of election results of parliamentary elections which had realised in 2002 and their immediate impact on the party Smer. Based on these results, the party failed to participate in the execution of power and during the electoral period, party was work in the opposition and took place the strongest left-wing party. Its position in the opposition did not impede on growth in popularity and gain voters, which was reflected in the results of early parliamentary elections that where mannerly incoherency former right – wing coalition. The meaning of this work is that we were able to point out, that as a new formation party had a relevant position in the political area and this position had always been able to keep or even strengthen, so it was not a party to a one use. The party Smer was a strong opponet for the other political parties whether coalition or opposition. The party was attract to itself an enormous number of voters. Finally, the party managed to fill empty political space, in which absent relevant left- wing party after election in 2002, which would be suitable and dignified opponet former right-wing government coalition.

Key words: political party, Smer, opposition, coalition, right, left, parliamentary elections.

OBSAH

Úvod	7
1 Vznik a charakteristika strany Smer.....	9
1.1 Vznik strany Smer.....	9
1.2 Charakteristika ideovej orientácie strany Smer.....	11
1.3 Vnútrostranícka organizácia, stanovky strany Smer.....	13
1.4 Predseda strany Smer.....	15
2 Strana Smer a voľby do NR SR 2002.....	17
2.1 Volebný program strán v roku 2002.....	17
2.2 Predvolebná kampaň strany Smer.....	24
2.3 Výsledky parlamentných volieb 2002.....	27
2.4 Strana Smer v opozícii.....	30
2.5 Voľby do Európskeho parlamentu 2005 a strana Smer.....	34
2.6 Prezidentské voľby 2005 a strana Smer.....	36
2.6.1 Prvé kolo prezidentských volieb.....	37
2.6.2 Druhé kolo prezidentských volieb.....	38
2.7 Vývoj volebných preferencií a identity prívržencov politických strán.....	39
2.8 Parlamentné voľby 2006 a strana Smer -SD.....	42
Záver.....	44
Zoznam literatúry.....	47

Úvod

Nasledujúca práca sa bude zameriavať na politický subjekt, stranu Smer, a jej pôsobenie v priebehu volebného obdobia 2002 – 2006. Strana Smer, politika, ktorú uskutočňovala a aj jej predseda ma zaujali natoľko, že som danej problematike venovala bakalársku prácu.

Problematiku existencie a postavenia strany Smer na politickej scéne Slovenska v rokoch 2002 – 2006 vnímam ako opodstatnené. Na stranu Smer nazerám ako na silný politický subjekt, ktorý si dokázal vy dobyť miesto na slovenskej politickej scéne a jej existencia je v tomto smere relevantná. Úspešnosť, ale zároveň aj neúspešnosť tejto strany vidím v politike, ktorú uskutočňovala, v kokoch, ktoré podnikla a dokázala si nimi získať veľký podiel voličov.

Práca je rozdelená na dve kapitoly a v rámci kapitol na niekoľko menších podkapitol, v ktorých bližšie rozoberáme problematiku vzniku, orientácie a postaveniu strany Smer v priebehu volebného obdobia 2002 – 2006, zaoberáme sa jej pozíciou ako strany opozičnej a pozornosť venujeme aj jej volebným preferenciám a prívržencom tohto politického subjektu.

Problematike politických strán a politického vývoja sa v súčasnosti venuje mnoho autorov – politológov. Jednoznačne treba spomenúť meno Grigorij Mesežnikov, ktorý je autorom, či spoluautorom viacerých publikácií, článkov, štúdií, analýz alebo súhrnných správ, v ktorých rozoberá problematiku vnútropolitického vývoja a systému politických strán v rámci Slovenska. Okrem tohto mena spomeniem napríklad aj Oľgu Gyárfášovú či Miroslava Kolára a mnohých iných autorov, ktorí sa každoročne podieľajú na zostavovaní súhrnných správ, týkajúcich sa stavu spoločnosti a vývoja politického systému na Slovensku.

Pri písaní práce som využila metódu štúdia dokumentov, správ, článkov ako v písanej, tak i v elektronickej podobe. Na základe štúdia relevantných dokumentov, zaoberajúcich sa problematikou som následne využívala metódu porovnávania, analýzy, dedukcie, ktoré ma dovedli ku konečným záverom.

Našou hypotézou v rámci tejto práce je, že strana Smer bola relevantným politickým subjektom už od svojho vzniku a nepochybne v priebehu volebného obdobia 2002 – 2006 a stála v pozícii dôstojného súpera pre ostatné politické strany. Strana dokázala ovplyvniť širšiu verejnosť a získať enormný počet voličov. Dokázala vyplniť

vyprázdnený ľavicoví priestor a to aj napriek svojej nie jasne vymedzenej ľavicovej orientácii.

Cieľom tejto práce je poukázať na význam novovzniknutej strany Smer, ktorá sa krokmi ktoré uskutočnila, dokázala vypracovať na popredné politické miesto. Tiež sa snažíme poukázať na veľký význam silného predsedu, ktorý dokáže uskutočňovaním politiky svojej strany, stranu priviesť k pozitívnym výsledkom.

1 Vznik a charakteristika strany Smer

1.1 Vznik strany Smer

V roku 1999 na základe rozhodnutia expodpredsedu Strany demokratickej ľavice, Róberta Fica, vznikla nová politická strana Smer. Jej pomenovanie Smer vzniklo z toho dôvodu, že v slovenskej politike žiadna strana nedisponovala podobným názvom, teda prišlo niečo nové. Róbert Fico, ktorý sa stal jej predsedom bol už v tomto období najpopulárnejším politikom na pôde Strany demokratickej ľavice. Po opustení strany sa stal nezávislým poslancom Národnej rady Slovenskej republiky.

K opusteniu poslaneckého klubu a založeniu novej politickej strany ho viedlo viacero príčin. Jednou z nich je aj vnútorný konflikt v strane SĎĽ. Strana demokratickej ľavice prešla tromi veľkými štiepeniami a práve to druhé, ktoré nastalo v roku 1999 úzko súviselo so vznikom strany Smer. V tomto období sa v strane viedol konflikt. *„Príčiny súviseli predovšetkým s odlišnými predstavami zástupcov dvoch názorových skupín v strane na vnútorný charakter SĎĽ, na podobu vnútrostraníckej demokracie a na pôsobenie SĎĽ v rámci širokej koalície.“*¹ V rámci strany sa vytvorili dve krídla, tzv. reformné a ortodoxné resp. ľavicovoradikálne krídlo. Skúška práve reformného krídla inštitucionalizovať vlastnú frakciu v politickej strane dopadla neúspešne. Ľavicovoradikálne krídlo v priebehu rokov 1998 – 2000 prakticky stratilo svoj vplyv v ústredných orgánoch strany. Opačná situácia nastala v prípade predstaviteľov ortodoxného krídla, ktorí využili svoju prevahu na vytlačenie práve reformného krídla, ktorí zastupovali SĎĽ a to z orgánov výkonnej moci. Následne sa zástupcovia menšinovej skupiny rozhodli vystúpiť zo strany a založiť si vlastný, nový politický subjekt – SDA, čím sa v konečnom dôsledku zoslabili aj vyhliadky ľavicových subjektov vo voľbách.²

V súvislosti s týmto konfliktom ale aj inými vnútrostraníckymi konfliktami sa strana musela vyrovnáť s ubúdajúcimi volebnými preferenciami a to až na hranicu zvoliteľnosti do Národnej rady. *„Takéto oslabovanie pozícií neumožňovalo strane SĎĽ dôsledne trvať na takom presadzovaní ich predstáv, ktoré by v konečnom dôsledku*

---

¹ Mesežnikov, G.: Parlamentné voľby 2002 a vývoj systému politických strán. In Slovenské voľby '02: Výsledky, Dôsledky, Súvislosti. s. 36

² Mesežnikov, G.: Parlamentné voľby 2002 a vývoj systému politických strán. In Slovenské voľby '02: Výsledky, Dôsledky, Súvislosti. s. 36

*mohlo viesť k vážnejšej destabilizácii vlády.*³ Napokon silný a populárny podpredseda strany, Róbert Fico, vyjadril svoj nezáujem zotrvať s strane.

Jeho rozhodnutie súviselo aj s faktom, že v parlamentných voľbách 1998 získal najvyšší počet preferenčných hlasov, no neprináležala mu funkcia ministra koalícnej vlády, ani generálneho prokurátora (nesplňal podmienku vekovej hranice) a koniec koncov sa mu neušiel ani žiaden post vo vedení parlamentu.⁴ Toto tvrdenie, že jeho rezignácia súvisí s tým, že po voľbách v roku 1998 nebol menovaný za člena vlády však samotný Róbert Fico odmietal. Vyjadrenia, ktoré smerovali na adresu Strany demokratickej ľavice súvisiace s tým, že v jej vedení nie sú personálne rozpory, boli nakoniec na prelome rokov 1998 a 1999 naštrbené práve postupom, ktorý si zvolil jej podpredseda Róbert Fico.⁵ Odchodom zo Strany demokratickej ľavice sa Róbert Fico stal nezávislým poslancom, ktorý naďalej disponoval svojimi ľavicovými názormi.

Na druhej strane myšlienku Róberta Fica na založenie novej politickej strany podmienila aj vtedajšia situácia na politickej scéne. Išlo predovšetkým o nespokojnosť s vládou vtedajšej širokej koalície v zložení SDK – SDL – SMK – SOP. Samotný Róbert Fico bol nespokojný s účasťou SMK vo vláde, systematicky a dosť radikálne na stanu útočil, obával sa aj možnosti znovuoťvorenia Benešových dekrétov a tiež presadzovanie záujmov jedinej národnostnej menšiny a síce maďarskej. „Stranu SMK označil za regionálnu stranu, politika ktorej sa končí na hranici Nitrianskeho kraja.“⁶ Jeho aktivita sa sústredila na kritiku koalície, bola čoraz častejšia a to aj napriek faktu, že samotný Róbert Fico bol jej súčasťou. Ako sa vyjadril Róbert Fico, vládnutie Mikuláša Dzurindu bolo veľkým fiaskom.

Svoje rozhodnutie o vytvorenie novej politickej strany argumentoval aj výmenou politickej generácie ľuďmi, ktorých mená nie sú spájané s rôznymi kauzami alebo konfliktami. Jednoducho mu išlo o novú politickú generáciu, ktorá by ma mohla participovať na výkone moci. Postupe Róbert Fico prezentoval vlastné názory, ktoré sa do značnej miery nezhodovali s politikou uskutočňovanou vtedajšou vládnu koalíciou, značným spôsobom sa kriticky vyjadroval i k Strane demokratickej ľavice a intenzívne sa pripravoval na založenie vlastného politického subjektu, ktorý mal predstavovať

---

³ Mesežnikov, G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In Slovensko 2002. Súhrnná správa o stave spoločnosti I. s. 35

⁴ Petruška, M.: Smer – SD – profil politickej strany. In Sme. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/3890343/smer-sd-profil-politickej-strany.html>

⁵ Mesežnikov G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In Slovensko 1998 – 1999. Súhrnná správa o stave spoločnosti. s. 88

⁶ Mesežnikov, G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán: In Slovensko 2000. Súhrnná správa o stave spoločnosti. s. 84

alternatívu k vtedajším politickým zoskupeniam. Jeho požiadavkou bolo kompletne zrekonštruovanie vlády.⁷

Napokon rozkoly, ktoré vládli medzi Róbertom Ficom a Stranou demokratickej ľavice v polovicike septembra 1999 vyvrcholili jeho odchodom zo strany a založením si vlastného politického subjektu, strany Smer. Strana zaregistrovaná 8. novembra 1999 na Ministerstve vnútra Slovenskej republiky sa od svojho vzniku opierala o silné postavenie svojho predsedu, ktorý sa tešil vysokej popularite medzi ľuďmi a pri založení Róbert Fico vyjadril odmietavý postoj zadefinovania strany ako ľavicovej či pravicovej, strana bola definovaná ako neideologická strana. Séria stretnutí s niektorými vrcholnými predstaviteľmi politických subjektov ako napr. M. Dzurindom, V. Mečiarom či A. Malíkovou mala za cieľ potvrdenie legitimity strany Smer.⁸ „Už v *SDL* mal Róbert Fico príležitosť účinkovať aj ako opozičný, aj ako vlády (koaličný) politik.“⁹ Na základe týchto skutočností môžeme povedať, že išlo o politika skúseného, ktorý sa vedel orientovať na politickej scéne.

1.2 Charakteristika ideovej orientácie strany Smer

Po svojom založení sa strana Smer deklarovala ako neideologická strana bez nejakého jasnejšieho ideového vymedzenia.¹⁰ Strana nevznikla ako sociálnodemokratická strana. Presadzovala pragmatické riešenia a odmietala klasické členenie na strany pravicové a ľavicové. Prijatie dokumentu s názvom Tretia cesta bol dokument, ktorý v poňatí predsedu strany Smer, Róberta Fica, znamenal akýsi kompromis a to medzi pravickou a ľavicou, teda v jeho poňatí ani týmto dokumentom nebola charakterizovaná ideová orientácia strany. Strana Smer sa nedeklarovala ako pravica či ľavica, ale ako subjekt stojaci medzi pravickou a ľavicou. Iný nádych dával dokumentu napríklad vtedajší podpredseda strany Smer, Boris Zala, ten svoju pozornosť koncentroval či už na nemeckú SPD alebo britskú labouristickú stranu. Aj v tomto sme mohli vidieť nejasnosti medzi jednotlivými členmi strany a ich interpretáciou ideovej

---

⁷ Mesežnikov, G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán: In Slovensko 2000. Súhrnná správa o stave spoločnosti. s. 84

⁸ Mesežnikov, G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán: In Slovensko 2000. Súhrnná správa o stave spoločnosti. s. 121

⁹ Učeň, P.: Centristický populizmus ako nová kompetitívna a mobilizačná stratégia v slovenskej politike. In Vláda strán na Slovensku: Skúsenosti a perspektívy. s. 57

¹⁰ Mesežnikov, G.: Parlamentné voľby 2002 a vývoj systému politických strán. In Slovenské voľby '02: Výsledky, Dôsledky, Súvislosti. s. 44

orientácie Smeru. V poradí druhý snem strany teda prijal dokument Tretia cesta. „Strana sa prihlásila ku koncepciám britskej labouristickej strany, nemeckej SPD a Demokratickej strany v USA. Tretia cesta sa stala súčasťou názvu Smer. Dokument Smeru, ktorého autorom bol vtedajší podpredseda strany Boris Zala, nepovažuje koncepciu Tretej cesty za „nový ideologický model“ ale za „politiku pragmatizmu a racionality“¹¹ Kým programy SPD a britských labouristov môžeme identifikovať ako nový fenomén sociálnodemokratickej ideológie, program Tretej cesty v poňatí Smeru pojednáva o zlúčení konzervativizmu, liberalizmu, sociáldemokratizmu. Predstavitelia Smeru neustále prízvukovali, že program Tretej cesty bol vytvorený konkrétne na Slovenskú republiku. Aj napriek skutočnosti, že predstavitelia strany sa pred parlamentnými voľbami v roku 2002 odmietali ideovo zaradiť medzi ľavicové strany, tak ako predseda tohto politického subjektu, Róbert Fico, ale napríklad aj Boris Zala namierili svoju pozornosť práve k ľavicovo orientovaným voličom. Napriek skutočnosti, že Smer sa identifikoval ako neideologická strana, jeho neoficiálne smerovanie k ľavici sa často krát striedalo s protichodnými vyhláseniami typu keď napríklad Monika Beňová sa zaradila medzi sociálnych liberálov, no súčasne neodmietla možnosť orientácie subjektu ako pravicovej strany. V rámci Smeru teda nebola jednoznačne prijatá orientácia strany ako ľavicového subjektu.

Voľby do Národnej rady SR, ktoré sa odohrali v roku 2002, znamenali veľký zlom v ideovom smerovaní strany. Ten súvisel s faktom, že strana získala niečo vyše 13% hlasov, iné ľavicové subjekty, sa do parlamentu ani nedostali. Strana neparticipovala na vytvorení vládnej koalície.¹² „V politike Smeru sa posilnili tendencie na ovládnutie vyprázdneného ľavicového priestoru. Okrem vnútorných dôvodov existovali aj vonkajšie príčiny transformácie Smeru – v súvislosti s blížiacim sa členstvom Slovenska v EÚ a potrebou získania medzinárodnej akceptácie na efektívne presadenie svojich cieľov sa Smer ocitol pred reálnou hrozbou, že aj napriek relatívne vysokej miere voličskej podpory sa ocitne nie len vo vnútro politickej ale aj v medzinárodnej izolácii.“¹³ Po voľbách v roku 2002 strana prezentovala svoj záujem na fúzii s inými mimoparlamentnými stranami ľavicovej orientácie do jedného subjektu, čo sa jej neskôr aj podarilo. Strana sa zlúčila s SDĽ, SDSS, SDA a následne pretransformovala svoj

---

¹¹ Marušiak, J.: Fenomén strany Smer: medzi „pragmatizmom“ a sociálnou demokraciou. In Central European Political Studies Review. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=258>

¹² Marušiak, J.: Fenomén strany Smer: medzi „pragmatizmom“ a sociálnou demokraciou. In Central European Political Studies Review. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=258>

¹³ Marušiak, J.: Fenomén strany Smer: medzi „pragmatizmom“ a sociálnou demokraciou. In Central European Political Studies Review. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=258>

názov na Smer – sociálna demokracia.¹⁴ Strana sa tiež stala členom PES a socialistickej internacionály. Definitívne sa tak deklarovala ako ľavicová strana a na slovenskej politickej scéne zaujala pozíciu ľavice. Prechod strany Smer na sociálnodemokratickú stranu bol v podstate účelový. Ide o klasický model strany moci, čo je v konečnom dôsledku aj stav, kvôli ktorému strana vznikla.¹⁵ Strana rozohráva politické hry, ktorých cieľom bolo participovať na moci a to aj za cenu spojenectva so stranami, s ktorými skutoční sociálni demokrati do koalíciej spolupráce nevstupujú – s extrémnymi nacionalistami a ortodoxnými komunistami.¹⁶

1.3 Vnútrostranícka organizácia, stanovy strany Smer

„Stanovy Smeru obsahujú minimum zmienok o programových orientáciách strany. Zaoberajú sa prevažne organizačnými štruktúrami strany, členstvom, zásadami hospodárenia atď.“¹⁷ Stanovy strany boli schválené Prípravným výborom dňa 29. októbra 1999 v Bratislave, zaregistrované na Ministerstve vnútra SR dňa 8. novembra 1999. Stanovy strany Smer sú rozdelené na niekoľko hláv, kde každá pojednáva o inom probléme.

V prvej hlave sa rieši názov strany, sídlo, vznik strany a podobne. „Článok 3 pokladá za programový cieľ strany, hľadanie spôsobov a presadzovanie riešenia problémov našej spoločnosti v prospech všetkých občanov. Za základné hodnoty považuje Smer ochranu všetkých práv a slobôd.“¹⁸

V prípade druhej hlavy hovoríme o problematike týkajúcej sa členstva v danej strane (podmienky vzniku členstva, zániku členstva atď.).

V tretej hlave sa už rieši organizačná štruktúra, orgány strany a taktiež spôsob ich ustanovenia. Ide o najrozsiahlejšiu hlavu v rámci celých stanov strany. Na priblíženie pojednáva o nasledovnej vnútrostraníckej organizácii strany:

---

¹⁴ Marušiak, J.: Fenomén strany Smer: medzi „pragmatizmom“ a sociálnou demokraciou. In Central European Political Studies Review. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=258>

¹⁵ Mesežnikov, G.: Smer a jeho pokus o „sociálnodemokratizáciu“. Dostupné na: http://www.ivo.sk/buxus/docs/publicistika/subor/Mesez_Sme_Oktober.pdf

¹⁶ Mesežnikov, G.: Smer a jeho pokus o „sociálnodemokratizáciu“. Dostupné na: http://www.ivo.sk/buxus/docs/vyskum/subor/produkt_4086.pdf

¹⁷ Krištofík, M.: Ideové a programové vymedzenie strany Smer. In Central European Political Studies Review. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=80>

¹⁸ Krištofík, M.: Ideové a programové vymedzenie strany Smer. In Central European Political Studies Review. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=80>

Podľa stanov sa strana Smer organizačne člení na okresné orgány, krajské orgány a ústredie. V prípade ústredných orgánov môžeme hovoriť o Sneme a predsedníctve, pričom kontrolné funkcie v strane vykonávajú revízna a rozhodcovská komisia.¹⁹

Snem je najvyšším orgánom strany, ktorý sa schádza minimálne jedenkrát v priebehu dvoch rokov. V rámci jeho právomocí môžeme hovoriť o voľbe a odvolávaní predsedu a podpredsedov strany i členov predsedníctva (najvyšší orgán strany medzi snemy).²⁰

Snem je tvorený delegátmi. V prípade delegátov môžeme hovoriť o dvoch skupinách a to:

1. zakladajúci členovia strany
2. riadni členovia strany

Rozhodnutia sú prijímané nadpolovičnou väčšinou. Snem rozhoduje uznesením a to musí schváliť práve nadpolovičná väčšina prítomných delegátov, no súčasne ho musí schváliť i nadpolovičná väčšina zakladajúcich členov strany.²¹ *„Ide o unikátne ustanovenie, pretože si ním zakladatelia strany fakticky zabezpečili, že akékoľvek dôležité rozhodnutie, vrátane zmeny stanov a zrejme aj zvolenia a odvolania vedenia strany, je možné len s ich súhlasom.“*²²

Ďalšou hlavou – štvrtou je hlava, ktorá hovorí o zásadách hospodárenia strany. V tejto súvislosti treba poukázať na to, že strana od svojho vzniku v roku 1999 až do volieb v roku 2002 nedisponovala finančnými prostriedkami zo štátneho rozpočtu a to je prostého dôvodu, že sa v rámci uvedeného obdobia nezúčastnila žiadnych volieb. A práve tento fakt zohrával pri financovaní strany významnú úlohu, pretože nesporne dôležitý prílev financií tvorili práve členské príspevky a dary. Významným spôsobom si strana Smer priplesila práve v roku 2005 a to v súvislosti s integráciou s ďalšími ľavicovými subjektmi.

Piata hlava pojednáva a zrušení a zániku strany a napokon šiesta hlava, ktorej obsahom sú už iba záverečné ustanovenia.

---

¹⁹ Diovčoš, R.: Stranícke prostredie na Slovensku. s. 43 - 44

²⁰ Rybář, M.: Organizácia nových politických strán na Slovensku. In Politické strany ako organizácie. Prípady zo Slovenska. s. 20

²¹ Rybář, M.: Organizácia nových politických strán na Slovensku. In Politické strany ako organizácie. Prípady zo Slovenska. s. 20

²² Rybář, M.: Organizácia nových politických strán na Slovensku. In Politické strany ako organizácie. Prípady zo Slovenska. s. 20

1.4 Predseda strany Smer

V tejto časti práce sme našu pozornosť namierili na predsedu strany Róberta Fica. Je nesporné, že práve on je tou osobnosťou, vďaka ktorej strana Smer dosahovala úspechy. Dôveryhodnosti a popularite sa tento politik tešil už ako podpredseda Strany demokratickej ľavice. Tento trend pokračoval aj po vystúpení zo strany a založení si vlastnej politickej strany Smer. Dôvody, prečo voliči odovzdali hlas tej ktorej strane súvisia s ich sympatiami, či k samotnej strane, alebo k jej lídrovi. *„Slovenská politika je výrazne personifikovaná. Náklonnosť, či naopak, nepriateľstvo voči predstaviteľom strán zaväzujú pri rozhodovaní o tom, koho voliť, viac ako program, či hodnotové priority. Inými slovami, citová väzba na charizmatickú osobnosť je dôležitejšia než racionálne zhodnotenie ponúkaných politik.“*²³ *„Pri dlhodobom rozdelení slovenskej spoločnosti na viac či menej vyhradené prostredia orientované mečiarovsky a protimečiarovsky, ako aj preferovania politikov vlastnej strany pútal pozornosť rastúci iný, dosiaľ nevykryštalizovaný variant. Ten bol stelesnený najmä v osobe Róberta Fica a jeho Smeru. Postavenie tohto politika bolo pozoruhodné nielen celkovým vplyvom vo verejnosti, ale aj tým, že oslovoval politicky veľmi rôznorodé prostredia.“*²⁴

Róbert Fico sa narodil v Topoľčanoch, absolvoval Právnickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave. Absolvoval množstvo zahraničných pobytov orientovaných na trestné právo a ľudské práva. Od roku 1992 pôsobil po prvý krát vo funkcii poslanca Národnej rady SR a to ako člen Strany demokratickej ľavice. Závratným spôsobom začala rásť jeho popularita. Čo do určitej miery aj využil, keď v roku 1999 vystúpil z vládnej koalície a zo Strany demokratickej ľavice, kde v tom období zastával funkciu podpredsedu strany. Následne si koncom roka 1999 založil vlastnú politickú stranu – Smer. Od založenia strany sa jej predseda Róbert Fico nikdy neprejavoval ako sociálny demokrat, teda ako osoba, ktorá dáva do súladu programový základ a ciele strany Smer so skutočnými tradíciami európskej sociálnej demokracie. Jeho výroky smerovali k vládnutiu, moci, peniazom, korupcii, privatizácii, no veľmi stroho sa vyjadroval k veciam, ktoré mali nejaký súvis so sociálnou demokraciou, a ak áno, šlo o naučenú frázu o Smere ako o štandardnej sociálnodemokratickej strane.²⁵

---

²³ Gyárfášová, O.: Volebné správanie. In Slovenské voľby '02: Výsledky, Dôsledky, Súvislosti. s. 124

²⁴ Krivý, V.: Politici a ich prívrženci. In Krajina v pohybe, s. 184

²⁵ Mesežnikov, G.: Smer a jeho pokus o „sociálnodemokratizáciu“. Dostupné na: http://www.ivo.sk/buxus/docs/publicistika/subor/Mesez_Sme_Oktober.pdf

Veľmi dôležité je to, že od vzniku strany nie je možné odčleniť stranu od jej zakladateľa a predsedu. Ako predvolebná, tak i následná prezentácia strany Smer bola postavená na osobe Róberta Fica, pričom ostatní členovia strany sa v médiách objavovali iba veľmi sporadicky. Koniec koncov všetci významní členovia strany vďačili za svoje posty v strane práve popularite svojho predsedu. Tento fakt dokumentoval aj vysoký počet preferenčných hlasov, ktoré osoba Róberta Fica v parlamentných voľbách v roku 2002 získala.²⁶ Róbert Fico ako predseda strany, mal hlavné slovo v strane a zastupoval ju pri komunikácii s médiami, teda hovoríme o tendencii koncentrovať moc v rukách vedenia strany, pričom v strane Smer táto tendencia dosahovala vysokú úroveň.²⁷ Teda popularita a obľúbenosť zakladateľa strany u voličov bola nosným zdrojom popularity pre stranu ako celok, taktiež i nosným zdrojom pre relatívne priaznivé výsledky v parlamentných voľbách v roku 2002. „Fico svoju popularitu získal šikovným využívaním štruktúry politických príležitostí a tiež zručnou mediálnou prezentáciou svojho projektu, ktorý sa podľa potreby prispôboval preferenciám voličov. Príkladom bolo aj opakované odmietnutie Smeru deklarováť pred voľbami svoju ideologickú orientáciu, čím sa mala ešte viac zdôrazňovať pragmatickosť a odbornosť jej predstaviteľov.“²⁸ Okrem iného dokázal ovplyvniť širokú verejnosť a získavať si voličov tým, že sa zameriaval na problematiku, s ktorou sa stotožňovali ľudia z rôznych spoločenských prostredí.

---

²⁶ Rybář, M.: Organizácia nových politických strán na Slovensku. In Politické strany ako organizácie. Prípady zo Slovenska. s. 16 - 17

²⁷ Rybář, M.: Premeny straníckej politiky. In Spoločnosť a politika na Slovensku. s. 150

²⁸ Rybář, M.: Organizácia nových politických strán na Slovensku. In Politické strany ako organizácie. Prípady zo Slovenska. s. 17

2 Strana Smer a voľby do NR SR 2002

2.1 Volebný program strany Smer v roku 2002

Jednou z najdôležitejších funkcií, ktorou politická strana disponuje je aj príprava alternatívnych programov na základe ktorých by sa mal spravovať štát. Treba konštatovať, že formálne stranícke dokumenty sú len veľmi stručné v prípade volebných programov. Ako príklad možno uviesť stranu Smer, kde podľa stanov tejto strany o programe rozhoduje snem strany, ale na druhej strane je tu predsedníctvo, ktoré rozhoduje o postupe pri plnení tohto programu. Podobný obsah majú aj stanovy strany ANO, ktoré hovoria o tom, že kongres je orgánom, ktorý schvaľuje program strany, postup pri napĺňaní zabezpečuje republiková rada. A napríklad v prípade SDKÚ je to Ústredná rada, ktorá schvaľuje volebný program.

V prípade tvorby volebného programu Smeru radoví členovia nedisponovali žiadnym slovom a vo vnútri strany nedochádzalo k žiadnym programovým sporom. V prípade tejto strany sa ani stredné stranícke kádre formálne nezúčastňovali na jeho tvorbe. Predseda strany to argumentoval tým, že hlavným orgánom tohto politického subjektu je predsedníctvo, ktoré rozhoduje o všetkých dôležitých otázkach v strane. A práve v júni 2002 predsedníctvo prezentovalo návrh programu *Voľte poriadok a slušný život*, ktorý bol schválený programovou konferenciou strany Smer. Schválenie programu môže byť chápané ako aké si vyvrcholenie úsilia strany, ktoré bolo zamerané na prezentovanie predstáv, ktoré hovoria o tom, akým štýlom by mal byť štát spravovaný.²⁹

„Strana Smer založila svoj politický program akoby na výsledkoch výskumu verejnej mienky o najväčších problémoch občanov Slovenska. Pod heslom Voľte poriadok a slušný život sa hlavnou politickou agendou Smeru stali otázky kriminality, poriadok vo veciach ekonomických a verejných, rozkrádanie štátneho majetku, nezáujem štátu o človeka a obhajoba národných záujmov na európskej pôde.“³⁰ Volebný program strany Smer, ktorý prezentovala pred parlamentnými voľbami v roku 2002 má názov *Voľte poriadok a slušný život*. V úvode tohto programu sa strana hlási k modelu Tretej cesty, ktorá hlása a uznáva pragmatické riešenia. Taktiež prichádza s myšlienkou

²⁹ Rybář M.: Organizácia nových politických strán na Slovensku. In Politické strany ako organizácie. Prípady zo Slovenska. s. 23 - 25

³⁰ Diovčoš R.: Stranícke prostredie na Slovensku. s. 43

vytvorenia zo Slovenského štátu európsky sociálny štát. Ústrednou témou, ktorá je aj obsiahnutá v názve tohto volebného programu je poriadok. Strana Smer má záujem o znovuzavedenie poriadku na Slovensko, ktoré bolo postihnuté vládou Mikuláša Dzurinu, ktorý v zaviedol chaos.

Volebný program strany Smer otázkam politického vývoja na Slovensku venoval osobitnú časť, ktorá mala názov Poriadok v štáte a v riadení štátu. Táto časť bola zaradená hneď na začiatok volebného programu. Táto časť poukazovala na problematiku budúceho charakteru vlády, inštitucionálne zmeny, ktoré by mali v politickom systéme nastať, tiež bola načrtnutá zmena súvisiaca s organizačnou štruktúrou verejnej správy na Slovensku. Smer ako jediný subjekt mal vo svojom programe obsiahnutú aj otázku, ktorá sa týka budúceho zloženia vlády a to z numerického hľadiska. Vo svojom volebnom programe Smer presadzoval zmenu, ktorá tkvela v znížení počtu politických subjektov, ktoré by sa mali podieľať na zostavení budúcej vlády. Strana bola zástancom čo najnižšieho počtu strán v parlamente, pretože práve takýmto prístupom bolo možné v štáte zabezpečiť stabilitu. Strana však v tejto súvislosti neuvádzala podrobnosti, ktoré sa týkali vnútorného charakteru takýchto strán, ktoré by boli prijateľné pre Smer. Ako strana Smer deklarovala, žiadna legitímna politická strana by nemala byť vopred vylúčená z budúcich rokovaní o zostavení vlády na Slovensku. Malo by ísť predovšetkým o zostavenie vlády, slúžiacej Slovensku. Pre Smer bola štíhlejšia vláda prioritná otázka, a preto bolo nutné aby nový vládny kabinet nemal viac ako 15 členov. V tejto súvislosti vo svojom predvolebnom programe presadzovala zvýšenie hranice, ktorú je nutné dosiahnuť na vstup strany do parlamentu a to z pôvodných piatich percent na nových sedem percent, tým by sa podľa Smeru eliminoval počet strán, sústredených v parlamente. Taktiež presadzovala myšlienku výmeny politickej garnitúry novými tvármi. Konkrétne návrhy strana predkladala aj v otázke volebného systému presadzovala zavedenie zmiešaného volebného systému pri voľbe do Národnej rady Slovenskej republiky. Podstatou tohto nového volebného systému by bolo to, že aspoň polovica poslancov parlamentu by bola volená v jednomandátových volebných obvodoch. Touto zmenou strana presadzovala a vlastne bola zástancom toho, že poslanec sa musí priamo zodpovedať svojim voličom. Vo volebnom programe strany tiež figuroval záujem strany získať rozhodujúce postavenie pri zostavovaní vlády na Slovensku. Vo volebnom programe bola obsiahnutá, no nie bližšie špecifikovaná aj zmena rokovacieho poriadku Národnej rady Slovenskej republiky a zmeny, týkajúce sa

riadenia parlamentu v tom zmysle, aby poslanci znášali dôsledky za porušovanie svojich povinností. V súvislosti s otázkou verejnej správy strana garantovala pokračovanie reformy verejnej správy, presadzovala zánik krajských úradov a ich následné zlúčenie s úradmi vyšších územných celkov. Strana vo svojom volebnom programe presadzovala zmenu územného a správneho členenia Slovenska, zavedením modelu 3 + 1, išlo o západ, stred, východ a Bratislavu. Strana taktiež poukazovala na vysokú prezamestnanosť na ministerstvách alebo iných orgánoch štátnej správy. Preto okrem navrhovaného zníženia počtu ministerstiev si za cieľ vytýčila aj zníženie počtu zamestnancov a to minimálne o dvadsať percent. Problematika týkajúca sa súdnictva mala vo volebnom programe strany Smer len stručné zastúpenie. V konečnom dôsledku však môžeme konštatovať, že problematika vývoja politického systému Slovenska bola v dostatočnej miere obsiahnutá v danom volebnom programe.³¹

Hlavným problémom v oblasti ekonomiky, ktorý sa strana Smer snažila riešiť bola aj nezamestnanosť. Tú bolo možné na základe volebného programu Smeru znížiť podporou podnikania a aktívnou štátnou politikou zamestnanosti. Pozornosť strana venovala práve regiónom s najvyššou nezamestnanosťou. Strana tiež trvala na tom aby sa účelnejšie využívali prostriedky, ktorými disponovali úrady práce. Taktiež sa snažila vytvoriť podmienky pre ľudí, aby nedochádzalo k prehlbovaniu rozdielov medzi chudobnými a bohatými. Strana Smer mala záujem na tom, by boli vytvorené také pracovné miesta, ktoré by mali ľudí motivovať k tomu aby sa zamestnali a v zamestnaní aj zotrvali.

Pozornosť strany bola namierená aj na ovplyvňovanie nezodpovedného rastu rómskej populácie, keď tento rast bol zapríčinený práve nezodpovednou štátnou sociálnou politikou, ktorá podporovala mnohopočetné rodiny. Strana bola zástancom tvrdších zásahov do ekonomiky, taktiež presadzovala postihy pre tých, ktorí značným spôsobom zneužívajú sociálny systém.

V oblasti zdravotníctva prišla Smer s myšlienkou adekvátneho odmeňovania pracovníkov z zdravotníctve. Poukazovala tiež na to, že systém pluralitného zdravotného poistenia sa neosvedčil a nie je dostatočne prospešný, a práve preto strana navrhovala jednu inštitúciu – zdravotnú poisťovňu, ktorá by nahradila všetky ostatné. Kritickým spôsobom sa strana vyjadrovala aj voči monopolom a jej cieľom bola ich eliminácia. Vo svojom programe sa tiež vyjadrovala k podpore kultúry, médií, športu,

---

³¹ Mesežnikov G.: Právny štát, demokracia a ústavnosť. In Voľby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí. s. 26 - 28

rozvoju infraštruktúry (predovšetkým výstavba diaľnic), podpore výstavby priemyselných parkov, zlepšení podmienok pre malých a stredných podnikateľov. V záujme strany bolo tiež zachovanie poľnohospodárskej výroby v jednotlivých regiónoch Slovenska a s tým súvisiace aj poskytovanie dotácií práve poľnohospodárom pri splnení určitých podmienok. Vo volebnom programe strany Smer tiež nechýbala požiadavka na podporu národno-štátnych záujmov, ktorým kladie značný význam.³²

„Strana Smer v rámci svojich zahraničnopolitických priorít deklarovala, že svojím programom a dennou politickou prácou plne podporovala a bola zárukou pozvania Slovenska do NATO a EÚ. Smer chcel urobiť všetko, pri zachovaní dôstojnosti a strategických národných záujmov, aby Slovensko získalo členstvo v týchto medzinárodných organizáciách.“³³

Volebný program strany Smer, ktorý prezentovala pred parlamentnými voľbami 2002 sme dali do komparácie s volebnými programami niektorých iných politických subjektov s tým, aké riešenie ponúkali práve oni na nosné témy.

Strana Aliancia nového občana (ANO)

Strana Aliancia nového občana sa k téme právneho štátu, demokracie a ústavnosti vyjadrovala hneď na začiatku svojho volebného programu, téme bol venovaný samostatný tematický blok. Jednou z troch dominantných úloh, ktoré si strana ANO stanovila vo svojom volebnom programe bolo zabezpečenie ochrany a uplatňovania práva, čím by bola následne zabezpečená aj garancia dodržiavanie základných ľudských práv. Strana ANO sa deklarovala ako liberálny subjekt, pôsobiaci v podmienkach Slovenskej republiky. Okrem tradičných formulácií, že politický systém musí mať právnu podobu a podporovať politickú pluralitu, voľnú súťaž, bola vo volebnom programe strany ANO vyjadrená aj podpora opatrení, ktoré by smerovali k posilneniu verejnej kontroly politického systému. Významné boli návrhy strany, týkajúce sa zmeny systému volieb do Národnej rady. Tieto zmeny sa týkali predovšetkým v znížení počtu poslancov parlamentu z pôvodných 150 na nových 100 a súčasne nahradiť doterajší pomerný volebný systém väčšinovým volebným systémom s dvojkolovou voľbou poslancov v jednotlivých volebných obvodoch. Zavedením väčšinového volebného systému strana očakávala skvalitnenie poslaneckého zboru. Strana ANO pozornosť vo svojom volebnom programe nasmerovala napríklad aj na zníženie počtu zamestnancov

---

³² Strana Smer.: Voľte poriadok a slušný život!. Dostupné na: http://www.strana-smer.sk/files/old/tx_dokument/volebny_program.pdf

³³ Korba, M.: Zahraničná, bezpečnostná a obranná politika. In Voľby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí. s. 38

na ministerstvách a v ústredných orgánoch štátnej správy, decentralizáciu výkonu štátnej moci či zrušenie trojstupňového riadenia štátnej správy. V súvislosti s problematikou verejnej správy strana ANO navrhovala posilňovanie postavenia samospráv, finalizáciu reformy verejnej správy a elimináciu vplyvu štátu.

Otázka súdnictva bola v prípade volebného programu ANO riešená okrem iného aj reorganizáciou súdnictva na Najvyšší súd a zvýšenie počtu sudcov minimálne o 50 percent. Z celkového hľadiska sa dalo konštatovať, že problematika právneho štátu a demokracie bola programe strany ANO dostatočne zastúpená.³⁴

Oblasť ekonomiky bola vo volebnom programe strany obsiahnutá nasledovne:

„ANO sa hlásila k tradičným liberálnym hodnotám v ekonomike, medzi ktoré konkrétne v jej prípade patrilo:

- *znižovanie prerozdelenia a vyrovnanosť verejných financií*
- *odstraňovanie dotácií a adresnosť štátnej pomoci*
- *zavádzanie konkurencie a liberalizácie vo všetkých oblastiach.*³⁵

Najpodstatnejším cieľom, vytýčeným vo volebnom programe bolo zníženie odvodového zaťaženia z 28 % na nových 21 % z vymeriavacieho základu.

Aliancia nového občana v súvislosti so zahraničnou politikou Slovenska jednoznačne podporovala jeho integráciu do Európskej únie, a túto skutočnosť si kládla za svoju prioritu. Následne sa tiež vyjadrovala k udržiavaniu dobrých vzťahov s rozhodujúcimi krajinami sveta a tiež k posilneniu postavenia Slovenskej republiky v medzinárodných organizáciách.³⁶

Oblasť právneho štátu, demokracie a ústavnosti, bola témou, obsiahnutou taktiež aj vo volebnom programe strany Hnutie za demokratické Slovensko – Ľudová strana. Volebný program tejto strany niesol názov S ľuďmi a pre ľudí, vyznačoval sa enormnou kritickosťou, ktorá bola nasmerovaná na M. Dzurindu a jeho vládny kabinet, ktorý pôsobil v podmienkach Slovenska v uplynulých štyroch rokoch. Strana poukazovala na krízu, v ktorej sa krajina nachádzala, práve pre kroky, ktoré učinila predošlá vláda a tiež sa odkazovala na to, že je schopná situáciu zmeniť a to z toho titulu, že s vládnutím mala skúsenosti a je schopná krajinu pozdvihnúť na vyššiu úroveň.

---

³⁴ Mesežnikov G.: Právny štát, demokracia a ústavnosť. In Voľby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí. s. 12 - 13

³⁵ Beblavý, M. – Salner, A.: Ekonomika. In Voľby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí. s. 60

³⁶ Korba, M.: Zahraničná, bezpečnostná a obranná politika. In Voľby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí. s. 36 - 37

HZDS – ĽS vo svojom programe potvrdzovala zámer zachovať a naďalej rozvíjať ústavný poriadok. Vyjadrovala sa za budovanie otvorenej spoločnosti, budovania právneho štátu. Strana vo svojom volebnom programe za piliere demokracie označila práve slobodné voľby, vládu zákona či politický pluralizmus. Problematike právneho štátu je venovaná časť Bezpečný život v právnom štáte. Problematika verejnej správy vo volebnom programe strany HZDS – ĽS bola riešená tým, že v prvom rade bola nutná jej stabilizácia. Vo volebnom programe sa používali pojmy ako decentralizácia alebo modernizácia, strana sa jednoznačne vyslovovala o prenos kompetencií v čo najvyššej možnej miere na samosprávne orgány. Problematika verejnej správy nebola veľmi konkretizovaná na rozdiel od návrhu v oblasti reformy centrálnej vlády. V tomto smere sa strana HZDS – ĽS vyjadrovala k potrebe zníženia počtu členov vlády a ministerstiev. Strana sa vo volebnom programe jednoznačne vyjadrila, že v priebehu budúceho volebného obdobia sa bude hlásiť k zmene volebných pravidiel. Podstatou týchto zmien mala byť predovšetkým zmena v prospech väčšinového volebného systému, čo by podľa strany zlepšilo prácu v parlamente v prospech občana. Aj keď strana prostredníctvom svojho volebného programu sľubovala zmenu mechanizmov, samotný volebný program neobsahoval jasnú predstavu o týchto zmenách.

Prioritnou problematikou v rámci volebného programu strany v oblasti ekonomiky podobne ako aj v prípade iných politických subjektov bolo znižovanie nezamestnanosti a to na konkrétnych 15 %. Strana v tejto súvislosti tiež definovala základné prostriedky, ktoré k vytýčenému cieľu mali dopomôcť, pričom najväčší dôraz v tomto smere kládla na znižovanie odvodového zaťaženia.

Hnutie za demokratické Slovensko – Ľudová strana považovala práve vstup krajiny do Severoatlantickej aliancie a do Európskej únie za hlavné národno-štátne záujmy. Práve vstup a dôstojné pôsobenie v týchto organizáciách strana považovala za nosný predpoklad v súvislosti s následným rozvojom Slovenska.³⁷

Volebný program strany Kresťanskodemokratického hnutia uvádzala kapitola Politický systém. Táto kapitola sa zameriavala na opatrenia, ktoré chcelo KDH presadiť po voľbách. Zmeny sa týkali volebného zákonodarstva, pôsobenia výkonnej moci a iné. KDH sa vo svojom programe zameralo na prijatie návrhu zákona o štíhlej vláde, na základe ktorého by došlo k zníženiu počtu členov vládneho kabinetu. Strana sa

---

³⁷ Mesežnikov G.: Právny štát, demokracia a ústavnosť. In Voľby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí. s.15 - 37

taktiež vyjadrovala k ukončeniu procesu decentralizácie, jednoznačne kladné stanovisko zastávala k otázke väčšej decentralizácie, veľký dôraz sa kládol práve na princíp subsidiarity. Jednou z hlavných častí volebného programu Kresťanskodemokratického hnutia bola problematika justície a s ňou súvisiace zavedenie vyšších a prísnejších trestov pre páchatel'ov trestných činov.³⁸ Otázky demokracie a právneho štátu sa strana vo svojom volebnom programe venuje v dostatočnej miere.

Volebný program strany KDĽ kládol dôraz v oblasti ekonomiky práve na rodinu a jej podporu. V tejto súvislosti hnutie presadzovalo rovnú daň z príjmu na úrovni 14 %, zníženie odvodového zaťaženia, zníženia základu dane pre rodičov. Taktiež sa strana vyjadrila k presadeniu zníženia poistných odvodov o deväť percentuálnych bodov.³⁹ „Podľa Kresťanskodemokratického hnutia bolo základným cieľom zahraničnej politiky zaistenie bezpečnosti, stability a posilnenie prosperity občanov. KDĽ deklarovalo, že od svojho vzniku bolo presvedčené o vízii a potrebe realizácie demokratickej perspektívy pre Slovensko v zjednotenej Európe. Podľa KDĽ bolo prioritným zahraničnopolitickým cieľom nielen vstúpiť do Európskej únie, ale v nej aj obstáť.“⁴⁰

Poslednou stranou, ktorej volebným programom sme sa zaoberali a dali ho do komparácie s ostatnými volebnými programami je strana Slovenská demokratická a kresťanská únia. Vo volebnom manifeste SDKÚ bola problematike demokracie, právneho štátu a ústavnosti venovaná rozsiahla kapitola, ktorá niesla názov Právo a poriadok a bola zaradená na záver volebného dokumentu. Piliere, na ktorých stál volebný program strany SDKÚ boli sloboda, demokracia a vláda zákona. Jednou zo základných zmien, ktorú si strana vo svojom volebnom programe vytýčila bolo zavedenie priamej voľby poslanca, de facto išlo o transformáciu z pôvodného pomerného volebného systému na nový väčšinový volebný systém, uplatňujúci sa pri voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky. V prospech tejto zmeny strana uvádzala bezprostredné väzby medzi voličom a poslancom. Zaujímavosťou je, že strana sa orientovala na zmenu v prospech väčšinového volebného systému aj napriek tomu, že jej volebná podpora nedosahovala úroveň, na základe ktorej by strana mala šancu byť úspešnou stranou vo voľbách pri využití práve väčšinového volebného systému. Otázka

³⁸ Mesežnikov G.: Právny štát, demokracia a ústavnosť. In Voľby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí. s. 18 - 19

³⁹ Beblavý, M. – Salner, A.: Ekonomika. In Voľby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí. s. 65 - 66

⁴⁰ Korba, M.: Zahraničná, bezpečnostná a obranná politika. In Voľby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí. s. 37

verejnej správy vo volebnom programe strany SDKÚ riešila ukončenie prenosu moci zo strany štátu bližšie k občanovi. Strana taktiež presadzovala vytvorenie 12 prirodzených samosprávnych regiónov. Pozornosť bola namierená aj na problematiku justície. Strana sa zamerala na uskutočnenie druhého kola justičnej reformy – teda zavedením systému, ktorého podstatou by bola spoločná zodpovednosť sudcov. Vo svojom volebnom programe sa strana do veľkej miery zaoberala práve otázkami demokracie či právneho štátu.⁴¹

Stana SDKÚ stavala v oblasti ekonomiky na klasických liberálnych hodnotách trhovej ekonomiky. Vo svojom volebnom programe v oblasti ekonomiky kladla dôraz na zníženie schodku verejných financií. Ako aj všetky ostatné politické subjekty, aj strana SDKÚ si vytýčila ako jeden zo svojich nosných cieľom zníženie nezamestnanosti. Zamerala sa tiež na podporu podnikateľského prostredia.⁴²

Základnými piliermi o ktoré sa v oblasti zahraničnej politiky strana opierala, bolo členstvo v Severoatlantickej aliancii a Európskej únii, ktoré by znamenalo príležitosť na urýchlenie modernizácie Slovenskej republiky.⁴³

2.2 Predvolebná kampaň strany Smer

Začiatok roka 2002 bol v znamení plánovania predvolebných kampaní politických strán. Na základe prieskumov verejnej mienky sa indikovalo sklamanie obyvateľstva z vtedajšej politiky. Mnohé strany, ktoré pôsobili v predošlom volebnom období už nepredstavovali relevantné strany pre obyvateľstvo. Na politickej scéne sa však objavili aj nové politické subjekty, usilujúce sa o získanie priazne voličov.

Volebná kampaň ako taká sa začala už vo februári 2002 a odštartovala ju práve strana Smer. Jej predvolebná kampaň mohla byť rozdelená na mediálnu prezentáciu a priame oslovovanie a stretávanie sa s voličmi. A práve v prípade mediálnej prezentácie šlo o najdlhšie trvajúcu kampaň odštartovanú v už spomínanom februári 2002. Strana nezostala iba pri prezentácii svojej reklamy na verejnosti ale pozornosť

---

⁴¹ Mesežnikov, G.: Právny štát, demokracia a ústavnosť. In Voľby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí. s. 22 - 24

⁴² Beblavý, M. – Salner, A.: Ekonomika. In Voľby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí. s. 68

⁴³ Korba, M.: Zahraničná, bezpečnostná a obranná politika. In Voľby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí. s. 37 - 58

namierila aj na intenzívny osobný kontakt s voličmi. Predvolebná kampaň, tvorená stranou Smer bola najdlhšou kampaňou zo všetkých kandidujúcich strán vo voľbách.⁴⁴ „Kampaň Smeru trvala pridlho a v poslednej fáze začala sympatizantov unavovať. Jeho líder, Róbert Fico, dlho cítiaci sa ako víťaz volieb, pôsobil nad mieru sebavedome a útočne. Mnohí jeho potenciálni voliči sa na poslednú chvíľu obrátili k Mikulášovi Durindovi (SDKÚ) z pragmatických dôvodov.“⁴⁵ Predvolebná kampaň Smeru sa vyznačovala kritickým postojom namiereným voči vláde Mikuláša Dzurindu a poukazovala na rozkradnutú krajinu a to práve pričinením jeho vlády. Aktivity Smeru v oblasti predvolebnej kampane sa začali umiestňovaným billboardov, plagátov, výrobou videoklipov.⁴⁶ V období kampane zverejnil Smer niekoľko billboardov, ktoré vyvolali rozruch verejnosti. Išlo o dosť kontroverzné billboardy a jedným z prvých bol ten, ktorý na otázku: Kto najlepšie ochráni záujmy Slovenska?, ponúkal možnosti: fúzač Miki, buldog Vlado alebo slovenský čuvač Robo. Neskôr sa objavilo oveľa viac takýchto billboardov s podobným motívom.

V neskoršom období strana nahradila prvotné heslá, ktoré sprevádzali predvolebnú kampaň inými, menej konfrontačnými ako napríklad: Voľte poriadok!, Voľte budúcnosť!, Nová politická generácia – poriadok, spravodlivosť, slušný život. Tieto heslá boli prezentované predovšetkým Róbertom Ficom a Monikou Beňovou – ako mediálne známou osobou. Smer tiež ponúkal aj nové tváre do politiky, také, ktoré by neboli poznačené kauzami a konfliktami.

Posledná etapa predvolebnej kampane sa však znovu niesla v znamení kontroverzných a provokačných hesiel. Ako príklad možno spomenúť: Pán Mečiar, pán Dzurinda, stačilo! Odíďte! Takýto text potom uzatváral podpis Róberta Fica. V septembri už Smer prezentoval svoje volebné číslo, snažil sa oslovovať voličov, predstavovať kandidátov na úrovni krajov. Všetky heslá strany sa začínali slovným spojením Pod' voliť a boli doplnené slovami: novú generáciu, Roberta Fica za predsedu vlády, odvahu presadzovať slovenské záujmy, poriadok a boj proti chudobe. Z uvedených hesiel predvolebnej kampane strany Smer môžeme usudzovať, že táto strana chcela byť vnímaná ako strana nová, ako nová politická generácia, ktorá sa neodvracia zahraničiu a presadzuje národné záujmy. V rámci celej predvolebnej

---

⁴⁴ Wienk, Z. – Majchrák, J.: Volebná kampaň. In Slovenské voľby '02: Výsledky, Dôsledky, Súvislosti. s. 163 - 168

⁴⁵ Krno S.: Politické strany štátov Višegrádskej štvorky. s. 291

⁴⁶ Mesežnikov G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In Slovensko 2000. Súhrnná správa o stave spoločnosti. s. 87

kampane sa strana Smer snažila dištancovať od Mikuláša Dzurindu a Vladimíra Mečiara, ktorým aj pripisovala značnú mieru zodpovednosti za stav, v akom sa Slovenská republika nachádzala. Tieto slová však boli momentom, ktoré vyvolali nevôľu ako u politických súperov, tak aj v očiach verejnosti. Taktiež sa aj médiá snažili poukázať na to, že napriek tomu, že Smer prezentoval novú politickú generáciu, tak niektoré tváre nie sú až tak veľmi novými tvármi. Mottom predvolebného programu strany boli frázy: poriadok, spravodlivosť, slušný život. Práve spravodlivosť bolo v prípade strany Smer najčastejšie skloňovaným slovom v jej predvolebnej kampani. Strana sa tiež prezentovala prívlastkom Tretia cesta. Teda strana neberúc do úvahy klasické členenie na pravicu či ľavicu presadzovala pragmatické riešenia. Okrem iného sa strana najviac prezentovala v témach, ktoré súviseli s bojom proti zločinu, korupcii či posilnenia právneho štátu a ochrany národných záujmov.⁴⁷ Róbert Fico sa kritickým tónom vyjadroval o vládnom kabinete Mikuláša Dzurindu vo všetkých oblastiach a aj rezortoch. Chytil sa akejkoľvek šance, ktorá sa mu naskytla na to, aby vyzval jednotlivých členov vlády na ich odstúpenie z funkcií. O predsedovi ANO Pavlovi Ruskovi sa Róbert Fico vyjadril kritickým spôsobom v tom smere, že zneužíva TV Markíza na svoje politické ciele a jednoznačne žiadal aby Rada pre retransmisiiu a vysielanie udelila pokutu tejto televízii za neodvysielanie oznamu, ktorý hovoril to, že televízia preferovala jeden z politických subjektov a to práve stranu ANO. Kritický tón smeroval aj na adresu Vladimíra Mečiara. Toho predseda strany Smer označil za človeka, ktorý nikdy nebude vedieť dôveryhodne preukázať pôvod svojho majetku.⁴⁸ Strana Smer priniesla aj novinku v podobe cyklopropagácie. Tá spočívala v tom, že študent – brigádnik chodil bicyklom po vopred vyznačenej trase a za sebou niesol prospekt prezentujúci stranu Smer, prípadne vo väčších miestach rozdával aj propagačné materiály.

Hlavná časť kampane, ktorá bola zameraná na stretávanie sa s občanmi bola odštartovaná 29. júna v Bratislave a niesla sa pod názvom Okolo Slovenska za 80 dní. Ukončená bola 17. septembra v meste Banská Bystrica. Počas tohto obdobia sa strana prezentovala v mnohých väčších i menších mestá, do niektorých zavítala aj viac krát.

---

⁴⁷ Wienk, Z. – Majchrák, J.: Volebná kampaň. In Slovenské voľby '02: Výsledky, Dôsledky, Súvislosti. s. 168 - 169

⁴⁸ Mesežnikov G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In Slovensko 2002. Súhrnná správa o stave spoločnosti. s. 87 - 89

Predvolebná kampaň strany Smer bola vedená bývalým majiteľom agentúry Donar, Fedorom Flašíkom.⁴⁹

Strana ako nováčik sa snažila o získanie čo najvyššieho počtu voličských hlasov a využívala pri tom dosť agresívnu kampaň. Prieskumy verejnej mienky poukazovali na vysokú popularitu tejto strany a to podnietilo členov Smeru aby vstupovali sebavedome a prezentovali vyhlásenia, ktoré začleňovali stranu Smer v budúcom volebnom období do radov vládnych strán na Slovensku. Strana už jednoznačne rátala s tým, že päť percentná hranica potrebná pre vstup do parlamentu v jej prípade prekročená bude. No po voľbách nastal veľký šok a sklamanie, keď sa predvolebné preferencie nepremietli do reálnych výsledkov volieb. Strana síce prekročila päť percentnú hranicu vstupu strany do parlamentu, no oproti predvolebným preferenciám jej reálne voličské hlasy klesli na niečo vyše trinásť percent. Tento fakt súvisel s jej veľmi ostrou a vyhrotenou volebnou kampaňou, ktorou sa strana prezentovala. V rámci nej boli prezentované dosť kontroverzné billboardy a heslá. Vyhlásenia Smeru poburovali nie len jej voličských súperov ale niekedy aj samotných voličov. Táto kampaň vedená Fedorom Flašíkom sa nakoniec otočila proti strane Smer, spôsobila nevôľu vo verejnosti a jej preferencie vo volebných výsledkoch klesli.

2.3 Výsledky parlamentných volieb 2002

„Výsledky volieb 2002 legitimizovali novú vládu zostavenú z pravostredových síl z predchádzajúcej širokej koalície, marginalizáciu a odstavenie extrémnych nacionalistických síl z parlamentu, čím sa dosiahol taký široký konsenzus relevantných politických elít ako nikdy predtým.“⁵⁰ Voľby do Národnej rady Slovenskej republiky mali slobodný, demokratický charakter. Zúčastnilo sa na nich 70,07 % oprávnených voličov, no v komparácii s predchádzajúcimi parlamentnými voľbami šlo o nižšiu volebnú účasť a k väčšiemu prepadu hlasov, súčasne tieto voľby zodpovedali štandardom slovenského práva a medzinárodným požiadavkám, ktoré sa vyslovujú o demokratický priebeh volieb.⁵¹ Voľby sa uskutočnili v riadnom termíne, tak ako bolo

---

⁴⁹ Wienk, Z. – Majchrák, J.: Volebná kampaň. In Slovenské voľby '02: Výsledky, Dôsledky, Súvislosti. s. 170

⁵⁰ Szomolányi, S.: Voľby v krajinách V4. In Slovenské voľby '02: Výsledky, Dôsledky, Súvislosti. str. 18

⁵¹ Mesežnikov G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In Slovensko 2002. Súhrnná správa o stave spoločnosti. str. 48

naplánované a to 21. a 22. septembra 2002. Z pôvodného počtu 26 kandidujúcich subjektov napokon Demokratická strana odstúpila a volieb sa zúčastnilo 25 politických strán. Prekročiť päť percentnú hranicu sa podarilo siedmim politickým subjektom :

Politická strana	Počet hlasov v %	Počet získaných poslaneckých mandátov
ĽS HZDS	19,5	36
SDKÚ	10,09	28
Smer	13,46	25
SMK	11,17	20
KDH	8,25	15
ANO	8,01	15
KSS	6,33	11

Zdroj: Krivý, V. Volebné výsledky a trendy. In *Slovenské voľby '02: výsledky, dôsledky, súvislosti*. s. 61.

Z uvedenej tabuľky je zrejmé, že najvyšší počet hlasov prináležal strane HZDS, no napriek tomuto faktu, strana v priebehu volebného obdobia nepôsobila vo vládnej koalícii, no spolu so stranou Smer a Komunistickou stranou zastávala miesto v opozícii. Najväčším prekvapením bol výsledok Strany demokratickej a kresťanskej únie, ktorá sa umiestnila na druhom mieste na základe získaných voličských hlasov. Neočakávalo sa, že strana dosiahne takýto úspech a to práve preto, že jej predseda Mikuláš Dzurinda zastával dlhý čas miesto najnepopulárnejšieho politika na slovenskej politickej scéne. Určitú zásluhu na získaní voličských hlasov pre SDKÚ má aj odstúpenie Demokratickej strany z volieb a odporúčanie je predsedu Ľ. Kaníka aby jej priaznivci volili práve stranu SDKÚ.

Opačná situácia nastala v prípade strany Smer. Pre ňu skončili parlamentné voľby 2002 relevantným neúspechom. Prieskumy, uskutočnené v roku 2000 jednoznačne poukazovali na atraktívnosť tejto strany pre slovenských voličov. Jej volebná kampaň obsahovala agendu, ktorou chcela bojovať proti kriminalite, nezamestnanosti, nespravodlivosti či rómskej otázke. Strana sa dištancovala od Durindovej vlády či predchádzajúcej Mečiarovskej éry. Výsledok volieb bol však pre stranu prekvapením, totiž získala iba 13,5 % hlasov, no počítala s dvoj násobným ziskom. Strana jednoznačne doplatila na svoju kontroverznú a dlho trvajúcu kampaň. Výraznú porážku

v týchto voľbách utrpela aj Strana demokratickej ľavice a z nej odštiepená Sociálnodemokratická alternatíva nedokázali prekročiť päť percentné kvórum.⁵²

Nová vládna koalícia bola zostavená zo štyroch stredopravých politických subjektov SDKÚ, SMK, ANO, KDH. Táto vládna koalícia však mala podporu iba 78 mandátov, pokým opozičné strany, ktorými boli HZDS, Smer a KSS mali 72 mandátov. Premiérom sa opätovne stal predseda SDKÚ Mikuláš Dzurinda. V histórii volieb, ktoré sa odohrali na Slovensku sa stal po prvý raz úradujúci premiér opätovným premiérom. V komparácii s predošlou vládou došlo k zmene v straníckom zložení a to tým, že síce tri strany zostali stranami vládúcimi (SDKÚ, SMK, KDH), dve strany z vládnej koalície vypadli (SDL, SOP), napokon sa do vlády dostala aj jedna novovzniknutá strana (ANO). V personálnej rovine sa pozícia premiéra nezmenila. Novovzniknutá vládna koalícia sa skladala z programovo príbuzných strán pravého stredu, tri opozičné strany predstavovali do značnej miery heterogénnu opozíciu a to od krajnej ľavice, ktorej predstaviteľom bola strana KSS, cez amorfný Smer, ktorého zámerom bolo obsadenie stredolávého priestoru a napokon strana HZDS, ktorá bola stranou ľudovou. Pozoruhodný je úspech strany SDKÚ vzhľadom na to, že prvá vláda, vedená Mikulášom Dzurindom bola verejnosťou hodnotená ako neúspešná. Táto nespokojnosť voličov sa premietla do voličskej podpory novovzniknutých strán – Smer a ANO. Strany vytvárali možný potenciál na obmenu straníckeho zloženia nastávajúcej vládnej garnitúry. Osud dvoch novovzniknutých strán, ktoré sa dostali do parlamentu – Smer a ANO sa však vyvíjal nerovnomerne. Zatiaľ čo Aliancia nového občana sa dostala do stredopravej koalíčnej formácie, v prípade Smeru išlo o začlenenie sa do opozície. *„Následne môžeme v sociologických dátach sledovať príbeh dramatickej divergencie elektorátov, z hľadiska podpory aj štruktúry. Koaličná ANO sa postupne strácala a v tom čase opozičný Smer sa stal víťazom preferenčných rebríčkov, „nasával“ spoločenskú nespokojnosť v rôznych prostrediach, čo spolu s nárastom podpory ešte viac priblížilo, takmer stotožnilo, profil voliča Smeru k celoslovenskému priemeru. Smer sa tiež v období 2002 – 2006 stal typickou prílevovou stranou, ktorá si udržiavala pevné jadro pôvodných voličova a rozrastala sa o odídencov z koalíčných i opozičných strán. Voľby 2006 ukázali, že jeho najvýraznejšou voličskou posilou bol elektorát HZDS.“⁵³*

---

⁵² Strmiska M. a kol.: Politické strany moderní Evropy, s. 469

⁵³ Gyárfášová, O.: Voľby a voliči. In Kde sme? Mentálne mapy Slovenska. s. 82

Berúc do úvahy veľkosť politických subjektov, pôsobiacich v rámci stranického systému Slovenskej republiky po voľbách 2002 pôsobili:

- štyri stredne veľké parlamentné strany – HZDS, SDKÚ, Smer, SMK
- tri malé parlamentné strany – KDĽ, ANO, KSS
- a napokon niekoľko malých mimoparlamentných strán ako SNS, PSNS, HZD, SDĽ, SOP, DS, OKS a iné.⁵⁴

Ako bolo už spomenuté, víťazom parlamentných volieb 2002 boli stredopravé strany, teda k striedaniu moci na Slovensku nedošlo. Po dohodách sa ustanovujúca schôdza novovzniknutého parlamentu konala 15. októbra 2002. Vládu zostavili strany:

Strana demokratickej a kresťanskej únie, Strana maďarskej koalície, Kresťanskodemokratické hnutie, Aliancia nového občana.

Opozičnými stranami sa stali: Hnutie za demokratické Slovensko, Smer, Komunistická strana Slovenska.

2.4 Strana Smer v opozícii

Voľby 2002 znamenali pre stranu Smer a hlavne pre jej predsedu enormné sklamanie. Do týchto volieb išiel s víziou zisku postu predsedu vlády Slovenskej republiky. Preto bolo u neho badať nesmierne sklamanie, keď sa predvolebné preferencie nepremietli do reálnych čísel a strana sa dostala do opozície. V prvých mesiacoch fungovania novej vlády ako aj opozície bolo badať na predsedovi strany Smer dosť značné sklamanie z týchto volieb. Prejavoval sa dosť pasívne, čo bolo v konečnom dôsledku aj pochopiteľné. Netrvalo dlho a Róbert Fico sa vymedzil voči vládnej koalícii, začal byť aktívnejší. Jeho kritika voči koalícii nastupovala pri akejkoľvek príležitosti. Politické body získaval na úkor svojho opozičného súpera – strany HZDS. Jednoznačne na predsedovi strany Smer bolo vidieť jeho snahu vyhrať nasledovné parlamentné voľby.

Strana Smer sa po neúspešných voľbách vybrala cestou podpory odborov. Týmto aktom si získavala voličov. Podľa vyhlásení predsedu strany Smer mala záujem táto strana stať sa sociálnou alternatívou pravicovej vlády, a preto mala záujem o úzku

---

⁵⁴ Szomolányi, S.: Voľby v krajinách V4. In Slovenské voľby '02: Výsledky, Dôsledky, Súvislosti. s. 18 - 31

spoluprácu práve s odborními.⁵⁵ Postupne sa strana Smer začala tlačiť do vyprázdneného ľavicového priestoru ako protipól vládnej koalície.

Začiatok roka 2003 bol poznačený prvým rozkolom vo vládnej koalícii, ktorý súvisel s odpočúvaním predsedu vládnej strany ANO, Pavla Ruska. Táto prvá kríza vo vládnej koalícii negatívne pôsobila na voličov, ktorí v ňu strácali dôveru čo sa prejavovalo získavaním ich voličských hlasov v prospech práve strany Smer. Táto prvá vážna kríza vo vláde však pád vlády nespôsobila, pretože o predčasné parlamentné voľby nemala záujem ani samotná strana ANO a jej predseda Pavol Rusko. Toho negatívne vnímali voliči aj v súvislosti s jeho pôsobením v televízii Markíza. Priebeh roka 2003 ovplyvnilo aj zlúčenie Strany občianskeho porozumenia so stranou Smer. Tá v priebehu roka 2003 pôsobila ako najsilnejší politický subjekt s najvyššou volebnou podporou, tiež sa vyznačovala svojou vnútornou stabilitou. Týmto zlúčením došlo k posilneniu ľavicového bloku. Strana Smer týmto zlúčením naberala nie len na počte voličov ale aj na stabilite. O tej sme však nemôžeme hovoriť v prípade jeho opozičného partnera stranou HZDS, v ktorej sa viedol vnútorný boj, ktorý vyvrcholil odchodom 11 poslancov z poslaneckého klubu. Aj to bol jedným z dôvodov, prečo vedúce postavenie v rámci opozície prináležalo práve strane Smer, ktorá sa javila ako strana stabilná s volebným programom, ktorý imponoval voličom. Vládna garnitúra v priebehu roka 2003 prijala aj niektoré dosť nepopulárne opatrenia akým bolo napríklad schválený návrh ministra zdravotníctva Rudolfa Zajaca, ktorý hovoril o spoplatnení zdravotníctva. Voči tomuto sa vyhradila opozícia na čele so Smerom a poukazovali práve na Ústavu Slovenskej republiky, konkrétne čl. 40, ktorý hovoril o tom, že občanom by mala byť zaručená bezplatná zdravotná starostlivosť. Týmto ako aj inými počinmi si strana získavala priazeň voličov. V rebríčkoch o najpopulárnejšiu stranu jednoznačne zastávala popredné miesto ako aj jej predseda Róbert Fico zastával v týchto rebríčkoch post najpopulárnejšieho politika na Slovensku. Stabilita vládnej koalície sa narúšala na základe rôznych ideových hodnôt koaličných strán. Na základe tohto faktu vznikali medzi koaličnými partnermi rozpory, čo vyústilo do straty voličov, čo efektne využívala práve strana Smer vo svoj prospech. V priebehu roka 2003 došlo k ďalšiemu koaličnému sporu. „*Ten sa vyhrotil medzi tradicionalistickým, v hodnotových otázkach silne konzervatívnym KDĽ (presadzujúcim posilnenie vplyvu katolíckej cirkvi v štáte) a modernistickou stranou ANO*“⁵⁶ Týkal sa problematiky novely zákona o interrupciách.

⁵⁵ Dzurinda na tripartitu neprišiel. In Sme. 12.11.2002, roč. 9, č. 267

⁵⁶ Krno S.: Typológia politických strán. s. 44

Konzervatívna strana KDH jednoznačne nezdieľala rovnaký názor ako liberálne vystupujúca strana ANO. Ak by novela zákona bola schválená, KDH by tento akt bralo ako porušenie koalície zmluvy, ako sa vyjadriло. Avšak stabilita vlády bola v tomto období nesmierne nevyhnutná vzhľadom na blížiaci sa dátum vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie. Tento faktor do značnej miery zavázal a opozícia sa v tomto prípade rozhodla podržať koalíciu, na základe čoho k jej rozpadu nedošlo. Kríza vo vládnej koalícii bola dočasne zažehnaná, naproti tomu sa vyostrovala situácia v opozícii. V tej pretrvávali roztržky medzi HZDS a Smerom, tie pramenili z toho, že strana Smer obviňovala stranu HZDS z jej spolupráce s koalíciou. Ďalším problémom v opozícii bola aj samotná strana Smer. Práve strana HZDS ju tak vnímala. Strana Smer ako nová strana si veľmi ľahko získala podporu voličov, mnohí voliči strany HZDS sa tiež obrátili k strane Smer, ktorá sa jednoznačne stala lídrom opozície, čo neskoršie pripustil aj predseda vlády Mikuláš Dzurinda.

V priebehu roku 2004 nedošlo k zmenám v zložení vládneho kabinetu. Strana Smer v tomto roku pôsobila ako subjekt s najvyššou volebnou podporou, ako ukazovali uskutočnené prieskumy verejnej mienky. V priebehu tohto roka sa strana Smer enormným spôsobom vyjadrovala svoju kritiku voči vláde Mikuláša Dzurindu, bez výnimky odmietala podporiť akékoľvek reformné opatrenia, ktoré vyšli z dielne vládneho kabinetu. V priebehu roka 2004 líder strany Róbert Fico dosť často operoval s pojmom predčasných parlamentných volieb a táto téma sa stala nosnou pri oslovovaní verejnosti.⁵⁷ Rok 2004 sa súčasne niesol aj v znamení voľby prezidenta, ktorá bola spojená s referendumom o skrátení volebného obdobia. Toto referendum vzišlo z iniciatívy práve opozičného Smeru. Voľby prezidenta ako aj referendum sa konali v jeden deň a síce 3. apríla 2004. V prípade referenda ho podporilo iba 36 percent hlasujúcich, tým úspešné nebolo, pretože ako stanovuje zákon, referendum môže byť úspešné, ak sa na ňom zúčastní nadpolovičná väčšina oprávnených voličov. Iný podtón mali prezidentské voľby. Tie sa konali v dvoch kolách a jednoznačne sa niesli v duchu porážky vládnej koalície. Víťazom týchto volieb sa stal kandidát navrhovaný stranou Smer Ivan Gašparovič. Práve na týchto prezidentských voľbách sme mohli vidieť ako vzrástla popularita Smeru, súčasne sa vyostrila situácia v koalícii a to práve víťazstvom opozičného kandidáta na post prezidenta Slovenskej republiky. Protikandidátom Ivana Gašparoviča bol opozičný súper Róberta Fica, Vladimír Mečiar, ktorý svoju porážku

---

⁵⁷ Mesežnikov G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti. s. 98 - 102

niesol veľmi ťažko a vyjadrenie po nej nasmeroval do radov vládnej koalície, ktorá už s podporou hnutia nemohla rátať. Významný moment pre Slovenskú republiku bol jej vstup do Európskej únie a to 1. mája 2004. V súvislosti s týmto aktom sa 13. júna konali v podmienkach Slovenska prvé eurovoľby, ktoré sa však vyznačovali nízkou účasťou voličov na nich.

Rok 2005 sa pre stranu Smer niesol v znení jej zjednotenia s ďalšími ľavicovými stranami. Strana sa zlúčila so stranami SDL, SDSS, SDA a vlastne od 1. januára 2005 začala používať názov Smer – Sociálna demokracia. *„Avšak v programovom profile strany resp. v jej prístupe k otázkam praktickej politiky nedošlo k zmenám, ktoré by ju výraznejšie priblížili k modelu sociálnodemokratickej strany. Stále išlo o politický subjekt, ktorého hlavným zdrojom sily nebola programová identita, ale osobná popularita lídra a jeho autorita v strane.“*⁵⁸ Touto fúziou sa prakticky stala najbohatšou stranou na Slovensku, nehovoriac o prírastku voličov, ktorý spomínanou fúziou enormne vzrástol. Strana Smer i naďalej zostávala najsilnejšou politickou stranou na Slovensku v súvislosti s volebnou podporou. Vnútna situácia v strane sa v tomto období vyznačovala vysokou stabilitou. Strana sa javila ako subjekt, pripravujúci sa na to, že v nasledovných parlamentných voľbách preberie moc do svojich rúk. Jednoznačne sa však Smer nevyjadroval k otázke povolebnej spolupráce s ďalšími politickými subjektmi. Rok 2005 bol aj rokom, kedy strana jednoznačne odsúdila vládnu politiku v sociálno – ekonomickej oblasti. Smer jednoznačne odmietal reformy, ktoré boli presadzované pravicovou garnitúrou a jeho vyhlásenia smerovali k tomu, že ak po nasledovných parlamentných voľbách 2006 získa moc, jeho kroky budú jednoznačne smerovať k zmene týchto reforiem. Tieto vyhlásenia o zmene reforiem zaručovali strane Smer vysoké voličské zázemie, no súčasne sa znižoval potenciál tejto strany vstúpiť do vládnej koalície s neľavicovými politickými subjektmi. Smer jednoznačne využíval každú príležitosť, ktorá sa mu naskytla, aby mohol zaútočiť na „antisociálne“ reformy presadzované pravicovou vládou. Strana poukazovala na to, že tieto reformy preferujú záujmy bohatých a chudobných odstavujú mimo. Smer sa vybral cestou podpory všetkých protivládnych akcií, ktoré boli organizované odborními. Jednoznačný šéf opozície – Róbert Fico a jeho strana Smer v priebehu volebného obdobia vystupovala najiniciatívnejšie v súvislosti s podávaním návrhov na odvolávanie

---

⁵⁸ Mesežnikov G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In Slovensko 2002. Súhrnná správa o stave spoločnosti. s. 90

členov vládneho kabinetu.⁵⁹ Rok 2005 znamenal pre stranu Smer aj posilnenie jej postavenia na medzinárodnej scéne. „V máji 2005 sa stala plnoprávnym členom strany európskych socialistov, vzápätí rada Socialistickej internacionály rozhodla o prijatí Smeru za člena tejto organizácie.“⁶⁰

Začiatok roka 2006 sa niesol v znamení rozpadu vlády na Slovensku. Vládny kabinet Mikuláša Dzurindu sa rozpadol po tom, čo KDĽK oznámilo, že z neho odchádza. K opusteniu vládnej koalície došlo po konflikte strany so stranou SDKÚ - DS okolo návrhu zmluvy SR s Vatikánom vo výhrade svedomí. Kauza mala niekoľko rozmerov ako napríklad apelácia na plnenie vládneho programu, ktorý obsahoval aj zámer pripraviť na podpis danú zmluvu, či súperenie dvoch vládnych strán o dominantné miesto v stredopravej časti politického spektra. Spomínaná kauza vypukla v ostrej podobe a málokto ju očakával. Následne nastala aj rezignácia Pavla Hrušovského z postu predsedu Národnej rady SR. V histórii Slovenskej republiky išlo o prvý prípad predčasného ukončenia tejto funkcie. Výkonom tejto funkcie bol poverený podpredseda Národnej rady Béla Bugár. V tomto prípade už opozícia odmietala podporovať vládu, aby nedošlo k predčasným parlamentným voľbám, práve naopak Smer považoval za nevyhnutné situáciu riešiť práve predčasnými parlamentnými voľbami, ktoré sa po dohode parlamentných strán konali dňa 17. júna 2006.⁶¹

2.5 Voľby do Európskeho parlamentu 2004 a strana Smer

Historicky prvé voľby do Európskeho parlamentu sa na Slovensku konali dňa 13. júna 2004. Tieto voľby sa však vyznačovali veľmi nízkou účasťou, ktorá činila iba 16,96 %. Týchto volieb sa zúčastnilo 17 politických strán. Na základe týchto volieb boli do Európskeho parlamentu zvolení 14 poslanci. Išlo o kandidátov troch koaličných strán, a síce SDKÚ, KDĽK a SMK, úspešnými však boli aj dve opozičné strany.⁶²

V prípade volieb do Európskeho parlamentu strana Smer žiadnym spôsobom nestagnovala, práve naopak týmto voľbám prikladala veľkú váhu. Strana Smer bola

---

⁵⁹ Mesežnikov G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In Slovensko 2005. Súhrnná správa o stave spoločnosti. s. 90 - 93

⁶⁰ Mesežnikov G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In Slovensko 2005. Súhrnná správa o stave spoločnosti. s. 90

⁶¹ Mesežnikov G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In Slovensko 2006. Súhrnná správa o stave spoločnosti. s. 23 - 36

⁶² Mesežnikov G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti. s. 143

jednou z troch parlamentných strán, ktoré v súvislosti s voľbami do EP vypracovala aj volebný program. Ten sa niesol v proeurópsky orientovanom duchu. V súvislosti s programom boli odmietané skeptické názory na EÚ, zdôrazňovalo sa silnejšie Slovensko v sociálnej Európe. V neposlednom rade sa však strana zamerala aj na obhajobu národných záujmov.

Volebnou líderkou Smeru v týchto voľbách bola Monika Beňová, ktorá bola zároveň aj bývalou predsedníčkou Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre európsku integráciu. Patrila medzi najvýraznejšie osobnosti v rámci pôsobenia v strane a tiež sa jej meno jednoznačne spájalo s problematikou Európskej únie. Okrem mena Moniky Beňovej sa na kandidátke Smeru objavilo aj meno Vladimíra Maňku či Miloša Kotereca.

Volebná kampaň Smeru v týchto voľbách pozostávala z dvoch častí. Prvou bola mobilizačná, ktorej cieľom bolo presvedčiť voličov, aby sa eurovolieb zúčastnili. Heslo, s ktorým strana v týchto voľbách vystupovala znelo: „Nie je nám to jedno, kto bude zastupovať Slovensko v EP!“ Aj táto kampaň Smeru bola využitá na kritiku vládnej koalície, ktorej strana Smer vyčítala nedostatočnú informovanosť občanov Slovenska v súvislosti s historicky prvými voľbami do Európskeho parlamentu na Slovensku a s tým spojenú aj extrémne nízku účasť voličov v týchto voľbách.

Druhá časť volebnej kampane bola časťou programovou, ktorá sa spájala s heslom: „13. júna volíme silnejšie Slovensko v sociálnej Európe!“ Priority, ktoré sa stali nosnými pre stranu Smer na jednej strane to bola obhajoba národných záujmov Slovenska, no na druhej strane šlo predovšetkým o prihlásenie sa k modelu sociálnej Európy. Stanovisko strany Smer v otázke vstupu do Európskej únie bolo vždy jednoznačne pozitívne.⁶³

Eurovoľby, ktoré pre stranu do určitej miery predstavovali generálnu skúšku pred nastávajúcimi parlamentnými voľbami, ktoré boli naplánované na rok 2006 boli pre stranu úspešné. V rámci strany Smer boli zvolení do Európskeho parlamentu 3 kandidáti a to: Monika Beňová, Vladimír Maňka a Miloš Koterec.

---

⁶³ Analýzy volebných programov. Dostupné na:
<http://www.infovolby.sk/index.php?base=data/euro/2004/analyzy/1086613007.txt>

2.6 Prezidentské voľby 2004 a strana Smer

Voľby prezidenta Slovenskej republiky boli na základe rozhodnutia predsedu Národnej rady Slovenskej republiky Pavla Hrušovského naplánované na 3. apríla 2004. Účasť v týchto voľbách činila 47,94 %. V rámci týchto volieb kandidovalo celkom 12 kandidátov na prezidenta, medzi ktorými bol aj vtedy ešte úradujúci prezident Rudolf Schuster.

Oficiálna kampaň pred prezidentskými voľbami trvala 13 dní a taktiež bola ohradená finančným limitom 4 milióny slovenských korún na jedného kandidáta. Niektorí kandidáti svoju kampaň však spustili skôr, ešte pred jej oficiálnym vyhlásením. Ako príklad by sme mohli uviesť Eduarda Kukana. Ten viedol kampaň či už formou billboardov, alebo priamym stretávaním sa s ľuďmi. Výraznú kampaň viedli aj Vladimír Mečiar a Ivan Gašparovič. Používali billboardy, plagáty, priame stretávanie sa z občanmi.

V rámci predvolebnej kampane, vedenej Vladimírom Mečiarom boli najzvučnejšími témami hospodárska a sociálna politika, postup po integrácii do Európskej únie a zamestnanosť, postavenie rodiny. Na svojho najsilnejšieho konkurenta, Eduarda Kukana útočil rôznymi obvineniami. Prezentáciu svojej osoby realizoval návštevami regiónov, miest, stretávaním sa so starostami, primátormi. Na billboardoch sa prezentoval držiac v ruke bochník chleba, na ktorom bol vyobrazený štátny znak. Okrem iného tiež treba spomenúť, že jeho kampaň bola podporovaná i spevákom Jožom Rážom.

Ivan Gašparovič sa prezentoval heslom „Myslím národne, cítim sociálne!“ Do jeho pozornosti bol vnesený práve národný moment. V súvislosti s vládou zaujal kritické stanovisko, namierené predovšetkým na uskutočňovanie jej sociálnej politiky.

V rámci kandidátov na prezidenta treba spomenúť aj dovtedy ešte úradujúceho Rudolfa Schustera. Jeho volebným mottom bolo „Nie ste sami!“, tým sa snažil poukázať na sociálnu solidaritu, čo zdôrazňoval aj vyhláseniami, že ide o prezidenta občanov. Išlo o kandidáta na prezidenta, ktorý sa neprezentoval formou billboardov, ale iba prostredníctvom mestských nosičov s plagátom, na ktorom bol umiestnený slogan

„Váš prezident“. Svoju kampaň postavil na svojej skúsenosti s pôsobením v tejto funkcii. Jeho sľuby boli sformulované do textu s názvom Desatoro Vášho prezidenta.⁶⁴

2.6.1 Prvé kolo prezidentských volieb

Prvé kolo volieb sa konalo dňa 3. apríla 2004. Volebná účasť v prvom kole volieb bola v porovnaní z predošlými prezidentskými voľbami (73,9 %) podstatne nižšia. Najvyššou účasťou disponovali menšie obce v rámci Slovenska, naproti tomu mimoriadne nízka volebná účasť v týchto voľbách bola v maďarskom prostredí. Najvyššia volebná účasť v rámci prvého kola volieb bola v prostredí, ktoré bolo naklonené Hnutiu za demokratické Slovensko. Treba však tiež podotknúť, že najviac mobilizované boli aj prostredia, ktoré podporovali práve Vladimíra Mečiara. Výsledky prvého kola volieb boli veľmi prekvapujúcimi a nepochybne vyvolali rôzne reakcie predstaviteľov politických strán. Víťazmi prvého kola volieb sa stali Vladimír Mečiar, ktorý sa umiestnil na prvom mieste a Ivan Gašparovič ako druhý postupujúci kandidát. Úspech kandidáta Ivana Gašparoviča môžeme vidieť predovšetkým v jeho podpore stranou Smer, jeho veľkým tromfom bola však aj skutočnosť, že doposiaľ nebol spájaný so žiadnymi kauzami. Prekvapením bol debakel kandidáta SDKÚ Eduarda Kukana. Tento kandidát nezískal dostatočný počet hlasov, aby sa prebojoval do druhého kola volieb a to aj napriek tomu, že prieskumy verejnej mienky na neho jednoznačne poukazovali ako na favorita týchto volieb. Príčiny, ktoré viedli k tomuto neúspechu mohli súvisieť napríklad s :

- neschopnosťou vládnej koalície dohodnúť na spoločnom kandidátovi,
- na základe dlhodobých prieskumov verejnej mienky, ktoré poukazovali na E. Kukana ako na jednoznačného favorita, nemobilizovali jeho voličov, ktorí predpokladali, že ísť voliť je zbytočné, keďže disponuje dostatočnou volebnou podporou,
- neefektívnou kampaň a tiež menej presvedčivým účinkovaním E. Kukana v médiách, či diskusných reláciách.

---

⁶⁴ Školkay, A.: Prezidentské voľby na Slovensku. Komunikácia kandidátov v prezidentskej kampani na Slovensku. In Central European Political Studies Review. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=205>

Víťazstvo v prvom kole pre Vladimíra Mečiara bolo aj zásluhou stabilného voličského zázemia pre stranu HZDS, v prípade kandidáta Ivana Gašparoviča zapôsobila podpora strany Smer. Strana sa tohto kandidáta rozhodla podporiť až neskôr. Pred druhým kolom prezidentských volieb sa už kandidáti sústreďovali na prezentáciu vlastnej osoby. Vládna koalícia v druhom kole prezidentských volieb nepodporila už žiadneho z kandidátov na post hlavy štátu. Tá tento fakt následne reagovali aj predstavitelia Smeru, ktorí odmietali ich pasívny postoj a ich odrádzanie voličov na účasti v druhom kole prezidentských volieb.⁶⁵

2.6.2 Druhé kolo prezidentských volieb

Druhé kolo volieb sa konalo dňa 17. apríla 2004 a zúčastnili sa na ňom dvaja najúspešnejší kandidáti prvého kola a síce Vladimír Mečiar a Ivan Gašparovič. V rámci kampane pred druhým kolom prezidentských volieb sa druhý najúspešnejší kandidát, Ivan Gašparovič, zameral na výjazdy, plagáty. Apeloval na občanov, aby sa zúčastnili volieb. V tejto činnosti bola veľmi výrazná jeho podpora zo strany práve Smeru. V prípade protikandidáta, Vladimíra Mečiara, bola jeho kampaň zameraná na mediálnu prezentáciu, Mečiar si zvolil komunikačnú stratégiu.⁶⁶

Napriek faktu, že Vladimír Mečiar bol víťazom prvého kola volieb, toto prvenstvo si obhájiť nedokázal a tak definitívnym víťazom prezidentských volieb sa stal Ivan Gašparovič, ktorý získal 59,91% hlasov voličov. Je dosť pravdepodobné, že v druhom kole by vyhral akýkoľvek iný kandidát, len nie Vladimír Mečiar, teda aj v tom to duchu sa nesie víťazstvo práve Ivana Gašparoviča. Jeho víťazstvo môžeme považovať za zvolenie si menšieho zla.⁶⁷

Ivan Gašparovič bol kandidát, ktorý bol podporovaný práve stranou Smer, preto jeho víťazstvo môžeme považovať za víťazstvo Smeru nad vládnu koalíciu. Porážku, ktorú vládna koalícia v prezidentských voľbách utrpela si uvedomovala a znamenala pre ňu aj vznikanie nových konfliktov. Predseda vlády Mikuláš Dzurinda definitívne priznal

---

⁶⁵ Mesežnikov G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In Slovensko 2004. súhrnná správa o stave spoločnosti. s. 64 - 65

⁶⁶ Školkay, A.: Prezidentské voľby na Slovensku. Komunikácia kandidátov v prezidentskej kampani na Slovensku. In Central European Political Studies Review. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=205>

⁶⁷ Školkay, A.: Prezidentské voľby na Slovensku. Komunikácia kandidátov v prezidentskej kampani na Slovensku. In Central European Political Studies Review. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=205>

vedúce postavenie strany Smer v rámci opozície a predsedu strany, Róberta Fica, za jej lídra.

Súčasne s prezidentskými voľbami sa v ten istý deň konalo aj referendum o skrátení volebného obdobia. Toto referendum bolo iniciované práve stranou Smer a prezidentom Rudolfom Schusterom bolo vyhlásené na rovnaký deň, v ktorom sa konali aj voľby hlavy štátu. Však úspešné nebolo, pretože sa ho nezúčastnila nadpolovičná väčšina oprávnených voličov. Strana Smer stavila jednoznačne na prieskumy verejnej mienky, ktoré dlhodobo poukazovali na to, že je najsilnejšou stranou v rámci Slovenska a ak by referendum úspešné bolo, strana by sa jednoznačne tešila prvenstvu v prípade predčasných parlamentných volieb.

Postoje, aké vyjadrovali jednotlivé politické strany k referendu odrážalo ich postavenie v politickom systéme a tiež ich programové priority. Strany vládnej koalície opakovane apelovali na občanov, aby sa referenda nezúčastňovali, naopak opozičné strany povzbudzovali občanov, aby na referendovú otázku odpovedali jednoznačne kladne. Najaktívnejšie vystupovala práve strana Smer, ktorá bola vlastne aj iniciátorom tohto referenda. Vzhľadom na fakt, že väčšina politických subjektov svoju pozornosť nasmerovala skôr na kampaň týkajúcu sa prezidentských volieb, tak ich predreferendová kampaň bola pomerne slabá. Referenda, uskutočneného 3. apríla 2004 sa napokon zúčastnilo iba 35,86 % oprávnených voličov. Následne bolo toto referendum vyhlásené za neplatné, vzhľadom na to, že sa ho nezúčastnila nadpolovičná väčšina oprávnených voličov.⁶⁸

2.7 Vývoj volebných preferencií a identity prívržencov politických strán

„ Sociálne skupiny a prostredia, ku ktorým má jednotlivec vnútorne veľmi blízko, sú mimoriadne dôležité na pochopenie jeho uvažovania, postojov i rozhodovania.“⁶⁹

Rok 1999 a s ním súvisiaci vstup strany Smer na politickú scénu znamenal pre SDE a SOP výrazný pokles podpory verejnosti, avšak tento pokles postihol nepochybne aj ostatné politické strany. Strana Smer sa dokázala veľmi rýchlo zorientovať v politike

---

⁶⁸ Mesežnikov G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti. s. 66 - 67

⁶⁹ Krivý, V.: Prívrženci politických strán na Slovensku: status, identity, deliace línie. In Vláda strán na Slovensku: skúsenosti a perspektívy. s. 134

a dokázala si získať voličov. Nasledujúca tabuľka nám poukazuje na nárast podpory pre stranu Smer od jej vstupu do parlamentu až po koniec roka 2005. Zároveň sme volebné preferencie strany porovnali s vývojom volebných preferencií politických strán, ktorým sa v rámci parlamentných volieb 2002 podarilo vstúpiť do parlamentu, resp. sa stať súčasťou vládnej koalície.

Strana	Voľby 2002	Február 2003	Október 2003	Marec 2004	November 2004	Február 2005	September 2005
ĽS-							
HZDS	19,5	16,5	16,5	10	12,2	16,5	11,6
SDKÚ	15,1	13,2	7,2	6,6	9,3	10,8	7,4
Smer	13,5	17,6	24,4	25,1	25,3	30,1	35,4
SMK	11,2	10,7	10,2	11	9,9	9,7	10,5
KDH	8,3	7,7	8,2	9,3	8,3	9,7	12,3
ANO	8	7,6	8,7	5,2	6	5,5	2,1
KSS	6,3	9,9	8,9	8,5	8,9	4,2	4,8

Zdroj: Bútorová, Z. – Gyárfášová, O. Verejná mienka. In *Slovensko 2005. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. s. 228.

Od svojho vstupu do politiky si strana Smer udržiavala pozíciu druhej najsilnejšej strany na slovenskej politickej scéne. Na základe prieskumov verejnej mienky, strana Smer pred parlamentnými voľbami oscilovala okolo 18%, čo pre novovzniknutú stranu znamenalo vynikajúce vyhliadky v rámci parlamentných volieb. Následné povolebné sklamanie a absencia strany v rámci vládnej koalície však stranu veľmi nepoznačilo. Práve naopak strana, ktorá po voľbách zaujala pozíciu opozičnej strany si získavala čoraz viac prívržencov. Prieskumy verejnej mienky uskutočnené krátko po voľbách poukazovali na to, že strana Smer bola najúspešnejšou stranou a patrilo jej prvé miesto v rámci týchto prieskumov, čo dokazujú aj údaje v tabuľke.

V priebehu rokov 2003 a 2004 strana jednoznačne dominovala v rebríčkoch popularity politických strán. Jej volebné preferencie sa vyšplhali až na 25 %, čo je v porovnaní s ostatnými politickými stranami, nachádzajúcimi sa v parlamente enormné polepšenie. Naopak ostatné politické strany mali tendenciu straty politických preferencií. Ako ukazuje tabuľka, najvýraznejšiu stratu dosiahla nie len vo voľbách najúspešnejšia strana ĽS HZDS, ale aj koaličná SDKÚ.

V priebehu roka 2005 si svoje postavenie strana Smer výraznejšie posilnila a jej preferencie koncom roka 2005 presahovali 35 percentnú hranicu. V súvislosti s rokom

2005 a nárastom volebných preferencií strany Smer sa spája aj fúzia strany s ďalšími ľavicovými subjektmi. Táto fúzia strane nepochybne prospela v súvislosti s nárastom voličov. „Vývoj volebných preferencií jednotlivých politických strán počas roka 2005 poznačili najmä pokračujúce nezhody vo vládnej koalícii, ako aj vnútri niektorých strán, presuny poslancov v rámci parlamentu, pokusy opozičných strán spájať svoje sily, reakcie verejnosti na kauzy indikujúce využívanie či zneužívanie moci na presadzovanie osobných a skupinových záujmov niektorých vládnych politikov, ako aj reakcie na prebiehajúce reformy a s nimi súvisiacu sociálno-ekonomickú situáciu. Zmenený pomer politických síl medzi koalíciou a opozíciou značne skomplikoval fungovanie vládnej väčšiny v parlamente.“⁷⁰

Priamoúmerne s nárastom volebných preferencií strany Smer, jednoznačne narastala aj popularita jej lídra, Róberta Fica. Nasledujúca tabuľka poukazuje na vývoj dôveryhodnosti, ktorou disponovali slovenskí politici od parlamentných volieb 2002 až po koniec roka 2005 (údaje sú vyjadrené v %)

	Október 2002	Február 2003	September 2003	Jún 2004	November 2004	Jún 2005	November 2005
R. Fico	17	19,7	20,8	24,5	20	24,2	31,3
I. Gašparovič	4,1	3,1	4	10,8	10,6	11,3	20
B. Bugár	10,3	11	9,8	11,1	11	9,7	11,8
J. Slota	3,8	4,9	4,7	3,3	5	6,1	8,4
P. Hrušovský	7,5	5,8	4,8	6,1	5,1	5,4	8,2
V. Mečiar	14,7	15,9	12,4	13,8	12,2	10,6	6,3
M. Dzurinda	16,5	9,9	4	4,7	6,3	6,1	6
D. Lipšic		4	2	2,7	3,8	4,2	4,5
M. Beňová	1,3	2,4	2,3	2,1	2,2	2,7	4,5
I. Mikloš	6,2	3,9	1,8	2,5	3,4	3,6	3,4
E. Kukan	6,5	10,1	7,7	4,6	2,6	2,4	3,1
I. Radičová							2,8
P. Csáky	2,1	3	2,2	1,5	2	2,9	2,4
P. Rusko	8,5	6,1	4,9	5,7	4,4	4,7	1,7
Nedôveruje nikomu	24,7	28,2	34,3	24,1	28,5	25,1	26,1

Zdroj: Bútorová, Z. – Gyárfášová, O. Verejná mienka. In *Slovensko 2005. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. s. 226.

⁷⁰ Bútorová, Z. – Gyárfášová, O.: Verejná mienka. In *Slovensko 2005. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. s. 227

Na základe údajov uvedených v tabuľke jej jednoznačne dominuje meno Róberta Fica. Jeho popularita sa v priebehu sledovaných rokov vyšplhala a prekročila až 31 percentnú hranicu. Pre porovnanie líder najsilnejšej politickej strany vo voľbách, ĽS HZDS, Vladimír Mečiar sa musel vysporiadať s poklesom svojich preferencií o viac ako dvoj násobok. Výrazne klesla podpora a dôvera voličov aj v premiéra, Mikuláša Dzurindu z pôvodných 16,5% na 6%.

V súvislosti s voličským zázemím, ktorým disponovala každá strana, môžeme hovoriť o odlišnostiach, ktoré sa týkali sociálno-demografického zloženia a to:

- SDKÚ, strana s nadpriemerným zastúpením mestských voličov a vyššie postavených prívržencov a ich zaradenie do vyšších príjmových vrstiev,
- Smer, strana, ktorej prívrženci sa takmer v žiadnej charakteristike nelíšili od celoslovenského priemeru,
- HZDS a KSS disponovali prívržencami s vyšším vekom, statusovo nižším postavením a predovšetkým z menších obcí,
- SMK, jednoznačnou stranou maďarskej národnosti
- KDH, strana s najvyšším podielom hlboko veriacich voličov.⁷¹

V súvislosti so stranou Smer treba ešte dodať, že jej prívrženci boli sociálne silnou skupinou. Berúc do úvahy vek priaznivcov strany, išlo o stranu najmladšiu a to preto, že veľkú časť prívržencov strany predstavovali ľudia do 34 rokov. Okrem toho viac ako polovica prívržencov disponovala maturitou alebo vyšším vzdelaním a viac ako dve tretiny sa radili k stredným a vyšším vrstvám.⁷²

2.8 Parlamentné voľby 2006 a strana Smer -SD

Rok 2006 bol bohatý na udalosti, ktoré priamo súviseli s vnútropolitickým vývojom Slovenska. Tieto udalosti korešpondovali predovšetkým s v poradí už šiestymi parlamentnými voľbami po páde komunistického režimu, výnimkou bolo, že išlo o predčasné parlamentné voľby, ktoré sa v podmienkach Slovenskej republiky odohrali a na základe ktorých prišlo k výmene vládnucej garnitúry. Rozhodnutím jednej z vládnych strán opustiť rady koalície už nebol schopný kabinet Mikuláša Dzurindu

---

⁷¹ Bútorová, Z. – Gyárfášová, O.: Verejná mienka. In Slovensko 2005. Súhrnná správa o stave spoločnosti. s. 228 - 229

⁷² Krivý V. – Mesežnikov, G.: Politické strany a ich prívrženci. In Krajina v pohybe. s. 114

pokračovať vo svojom vládnutí, preto Národná rada na svojej mimoriadnej schôdzi schválila ústavný zákon o skrátení volebného obdobia.

Strany, ktoré sa stali kandidátskymi stranami vo voľbách do NR SR v roku 2006 predstavili svoje volebné programy, v nich prezentovali svoje predstavy o vývoji ústavného systému Slovenska, predstavy o pravidlách vo voľbách, ktoré sa v rámci Slovenskej republiky uskutočňujú, alebo sa tiež vyjadrovali k problematike verejnej správy. Mnoho kandidujúcich strán poukazovalo na zmeny v ústavnom systéme Slovenska, no žiadna z nich sa nevyjadrila k zmene ústavy alebo jej revízii. Mnohé strany sa tiež vo volebných programoch vyjadrili za zníženie počtu štátneho aparátu, niektoré navrhovali eliminovať počet členov vládneho kabinetu, ministerstiev či úradov. Predvolebná kampaň sa zameriavala na niekoľko nosných tém ako napríklad politika štátu vo významných sektoroch spoločnosti, verejná správa, regionálny rozvoj a iné. V rámci predvolebnej kampane však chýbala otázka spojená s členstvom Slovenskej republiky v EÚ. Súčasťou kampane, a to nečakanou, sa stala aj problematika zainteresovanosti Slovenska na spojeneckých aktivitách v Iraku.

Parlamentné voľby, konajúce sa v júni 2006 a s nimi súvisiace vytvorenie novej vládnej koalície zmenili základné rozloženie síl v krajine. Mocou začali disponovať subjekty s kritickým názorom na reformy predošlej vlády. Tieto voľby charakterizovala najnižšia volebná účasť doteraz. Spoločným znakom neúčasti voličov na predčasných parlamentných voľbách bolo jednoznačne znechutenie politikou. Výsledky parlamentných volieb neboli už žiadnym prekvapením. Ich jednoznačným víťazom sa stala strana Smer, ktorá sa podieľala na zostavení vlády a uzavretí koalíčnej dohody spolu so stranou Hnutie za demokratické Slovensko a Slovenskou národnou stranou. Predsedom vlády sa stal predseda strany Smer, Róbert Fico. Novovzniknutá vláda bola vymenovaná 4. júla 2006 prezidentom Ivanom Gašparovičom. Nová vláda sa skladala zo 16 osôb. Mechanizmus kooperácie a spolupráce medzi tromi vládnymi stranami upravovala koalíčná zmluva, podľa ktorej sa Koaličná rada skladala výlučne z predsedov vládnych strán. V komparácii s predošlým volebným obdobím došlo k výraznému posilneniu pozícií predsedov vládnych strán. Danou koalíčnou zmluvou bol zavedený princíp konsenzu pri prijímaní akýchkoľvek rozhodnutí. Dokument zakazoval presadzovanie vlastných záujmov koalíčných partnerov na úkor inej vládnej strany. Rok 2006 bol pre stranu Smer jednoznačne prelomovým, zmenilo sa jej

postavenie. Dovtedy strana opozičná sa stala najsilnejšou politickou stranou, stranou vládnej koalície.⁷³

---

⁷³ Mesežnikov G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In Slovensko 2006. Súhrnná správa o stave spoločnosti. s. 20 - 69

Záver

Strana Smer prešla vývojom, ktorý ju nepochybne posunul ďalej. Svojím vznikom v roku 1999 dala jasne najavo, že má záujem participovať na výkone moci v rámci Slovenskej republiky. Jej vznik súvisel s rozhodnutím lídra tejto strany, bývalého podpredsedu Strany demokratickej ľavice, Róberta Fica. Ten sa jednoznačne vyslovil k požiadavke zisku postu predsedu vlády SR po očakávaných voľbách v roku 2002. Napriek nasadeniu a zaničeniu, s ktorým strana do týchto volieb šla, zažila veľký debakel. Jej vízie sa nenaplnili a v rámci nasledujúceho volebného obdobia sa musela uspokojiť len s pozíciou strany opozičnej.

Novovzniknutá strana, ktorá si pri svojom vzniku jasnejšie nezadefinovala svoje ideové zameranie sa následne po parlamentných voľbách v roku 2002 definitívne rozhodla vyplniť ľavicový priestor v rámci slovenskej politickej scény, v ktorom absentovala akákoľvek relevantná strana, ktorá by bola vhodným súperom pre novovzniknutú pravicovú garnitúru. V rámci svojho pôsobenia v priebehu volebného obdobia 2002 – 2006 podnikla strana kroky, ktoré formálne a definitívne viedli k jej začleneniu medzi strany ľavicové. Stala sa plnoprávnym členom Socialistickej internacionály, čím definitívne získala nálepku ľavicového subjektu. Zámer strany, vyplniť vyprázdnený ľavicový priestor jej vyšiel. S nálepkou ľavicovej strany podnikala kroky, ktoré boli typické pre takto orientovaný politický subjekt (napr. podpora odborov, sociálna politika). Strana bola jediným relevantným súperom pre pravicovú vládu a pri rozdelení politického spektra na pravicu a ľavicu, v rámci ľavej časti jednoznačne vytŕčala z radu.

V priebehu volebného obdobia uskutočnila strana Smer i kroky, ktoré viedli k posilneniu jej pozície a tieto kroky súviseli s fúziou s menšími ľavicovými subjektmi. Týmto aktom už v rámci politického spektra neexistovala iná relevantná strana, ktorá by sa vymedzovala ako strana ľavicovej orientácie a bola by schopná konkurovať vládnucom subjektom. Netrvalo dlho a aj vtedajší predseda vlády Slovenskej republiky, Mikuláš Dzurinda, prehlásil, že ide o najsilnejšiu stranu v rámci opozície a jej predsedu, Róberta Fica, jednoznačne označil za lídra opozície. Ten svojou pozíciou silného predsedu strany, svojim vystupovaním v médiách a politikou, ktorú uskutočňoval, dokázal stranu pozdvihnúť na popredné miesto. De facto týmto aktom bola uznaná silu a relevantnosť strany Smer na slovenskej politickej scéne. Môžeme vysloviť názor, že

strana sa stala skutočne silným súperom a odhodlane bojovala a uskutočňovala kroky, ktoré smerovali k ňou vytýčenému cieľu – zisku kresla predsedu vlády Slovenskej republiky pre jej predsedu.

Strana svojou politikou dokázala ovplyvniť širšiu verejnosť. Medzi jej voličov patrila veková kategória do 34 rokov, no svojich voličov si našla aj u vyššej vekovej kategórii. Dokázala k sebe pritiahnúť voličov i svojho opozičného partnera, strany Hnutie za demokratické Slovensko a k strane Smer sa obrátili i voliči koaličných strán. Tých strana získavala na úkor koaličných kríz a rozbrojov, ktoré v rámci nej prebehli. Uskutočňované prieskumy verejnej mienky poukazovali na rastúci počet volebných preferencií pre túto stranu a nemohla sa s ňou porovnávať akákoľvek iná koaličná strana. Svoju silu strana Smer – SD definitívne ukázala v predčasných parlamentných voľbách, ktoré sa uskutočnili v júny 2006. K nim došlo na základe nezhôd a rozbrojov vo vládnej koalícii. Tie súviseli predovšetkým s rôznorodosťou ideovej orientácie jednotlivých koaličných partnerov. Nezhody, rozbroje a následné predčasné parlamentné voľby dokázala strana Smer – SD využiť vo svoj prospech a tešiť sa z následného úspechu a dlho očakávaného zisku postu predsedu vlády pre predsedu strany Smer Róberta Fica. Naša hypotéza, že strana Smer bola relevantným politickým subjektom už od svojho vzniku a aj v priebehu volebného obdobia 2002 – 2006, v ktorom stál v pozícii dôstojného súpera pre ostatné politické strany a dokázal vyplniť vyprázdnený ľavicový priestor, v ktorom chýbal relevantný subjekt ľavicovej orientácie sa **potvrdila**. Taktiež sa potvrdilo aj tvrdenie, že strana Smer dokázala ovplyvniť širšiu verejnosť a získať enormný počet voličov.

Hlavným prínosom tejto práce je to, že sme dokázali poukázať na význam strany Smer a na jej silu. Nejde o stranu na „jedno použitie“, akých bolo v podmienkach Slovenskej republiky viac. Typickým príkladom môže byť strana ANO, ktorá v priebehu volebného obdobia 2002 - 2006 pôsobila dokonca vo vládnej koalícii. Naproti tomu, v prípade strany Smer ide o subjekt, ktorý si dokázal vy dobyť významné postavenie v rámci slovenskej politiky.

Problematika postavenia strany Smer na politickej scéne a štúdium dokumentov, venujúcich sa tejto problematike ma zaujala do takej miery, že som odhodlaná v práci zotrvať a rozvíjať ju o ďalšie nadobudnuté informácie a fakty.

Zoznam literatúry

1. BEBLAV, M. – SALNER, A. *Ekonomika*. In *Voľby 2002. Analýza volených programov politických strán a hnutí*. Bratislava: IVO, 2002. 135 s. ISBN 80-88935-33-4
2. BÚTOROVÁ, Z. – GYÁRFÁŠOVÁ, O. *Verejná mienka*. In *Slovensko 2005. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, 2006. 771 s. ISBN 80-88935-84-9
3. DIOVČOŠ, R. *Stranícke prostredie na Slovensku*. Bratislava: Aliancia Fair - play, 2004. 94 s. ISBN 80-969269-7-7
4. DZURINDA NA TRIPARTITU NEPRIŠIEL. In *Sme*. ISSN 1335-440X, 2002, roč. 9, č. 267
5. GYÁRFÁŠOVÁ, O. *Voľby a voliči*. In *Kde sme? Mentálne mapy Slovenska*. Bratislava: IVO, Kaligram, 2010. 584 s. ISBN 978-80-89345-19-9
6. GYÁRFÁŠOVÁ, O. *Volebné správanie*. In *Slovenské voľby '02. Výsledky, dôsledky, súvislosti*. Bratislava: IVO, 2003. 626 s. ISBN 80-88935-43-1
7. KORBA, M. *Zahraničná, bezpečnostná a obranná politika*. In *Voľby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí*. Bratislava: IVO, 2002. 133 s. ISBN 80-88935-33-4
8. KRIVÝ, V. *Politici a ich prívrženci*. In *Krajina v pohybe. Správa o politických názoroch a hodnotách ľudí na Slovensku*. Bratislava: IVO, 2001. 414 s. ISBN 80-88935-24-5
9. KRIVÝ, V. *Prívrženci politických strán na Slovensku: status, identity, deliace línie*. In *Vláda strán na Slovensku: Skúsenosti a perspektívy*. Bratislava: IVO, 2004. 156 s. ISBN 80-88935-63-6
10. KRIVÝ, V. – MESEŽNIKOV, G. *Politické strany a ich prívrženci*. In *Krajina v pohybe. Správa o politických názoroch a hodnotách ľudí na Slovensku*. Bratislava: IVO, 2001. 414 s. ISBN 80-88935-24-5
11. KRIVÝ, V. *Volené výsledky a trendy*. In *Slovenské voľby '02: výsledky, dôsledky, súvislosti*. Bratislava: IVO, 2003. 262 s. ISBN 80-88935-43-1
12. KRNO, S. *Politické strany štátov Vyšegrádskej štvorky*. Nitra: UKF, 2007. 400 s. ISBN 80-8050-910-7

13. KRNO, S. *Typológia politických strán (so zreteľom na transformujúce sa štáty)*. Nitra: UKF, 2006. 176 s. ISBN 80-8050-940-9
14. MESEŽNIKOV, G. Právny štát, demokracia a ústavnosť. In *Voľby 2002. Analýza volených programov politických strán a hnutí*. Bratislava: IVO, 2002. 133 s. ISBN 80-88935-33-4
15. MESEŽNIKOV G. Parlamentné voľby 2002 a vývoj systému politických strán. In *Slovenské voľby '02: výsledky, dôsledky, súvislosti*. Bratislava: IVO, 2003. 262 s. ISBN 80-88935-43-1
16. MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In *Slovensko 1998 – 1999. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, 1999. 918 s. ISBN 80-88935-09-1
17. MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In *Slovensko 2000. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, 2000. 872 s. ISBN 80-88935-17-2
18. MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In *Slovensko 2002. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, 2002. 976 s. ISBN 80-88935-40-7
19. MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In *Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, 2005. 992 s. ISBN 80-88935-75-X
20. MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In *Slovensko 2005. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, 2006. 771 s. ISBN 80-88935-84-9
21. MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In *Slovensko 2006. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, 2007. 768 s. ISBN 978-80-88935-92-6
22. RYBÁŘ, M. Organizácia nových politických strán na Slovensku: Niekoľko úvah o vnútrostraníckom živote SDKÚ, ANO a Smeru. In *Politické strany ako organizácie: Prípady zo Slovenska*. Bratislava: UK, 2004. 127 s. ISBN 80-223-1985-6
23. RYBÁŘ, M. Premeny straníckej politiky. In *Spoločnosť a politika na Slovensku – cesty k stabilite (1989 – 2004)*. Bratislava: UK, 2005. 416 s. ISBN 80-223-2077-3

24. STRMISKA, M. a kol. *Politické strany moderní Evropy*. Praha: Portál, 2005. 728 s. ISBN 80-7367-038-0
25. SZOMOLÁNYI, S. Voľby v krajinách V4. In *Slovenské voľby '02: výsledky, dôsledky, súvislosti*. Bratislava: IVO, 2003. 262 s. ISBN 80-88935-43-1
26. UČEŇ, P. Centrický populizmus ako nová kompetitívna a mobilizačná stratégia v slovenskej politike. In *Vláda strán na Slovensku: Skúsenosti a perspektívy*. Bratislava: IVO, 2004. 156 s. ISBN 80-88935-63-6
27. WIENK, Z. – MAJCHRÁK, J. Volebná kampaň. In *Slovenské voľby '02: výsledky, dôsledky, súvislosti*. Bratislava: IVO, 2003. 262 s. ISN 80-88935-43-1

Internetové zdroje:

28. KRIŠTOFÍK, M. Ideové a programové vymedzenie strany Smer. In *Central European Political Studies Review*. [online]. 2001, roč. 12, č.3 [cit. 2010-11-20]. Dostupné na internete: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=80>. ISSN 1212-7817
29. MARUŠIAK, J. Fenomén strany Smer: medzi „pragmatizmom“ a sociálnou demokraciou. In *Central European Political Studies Review*. [online]. 2006, roč. 8, č. 1. [cit. 2010-11-20]. Dostupné na internete: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=258>. ISSN 1212-7871
30. MESEŽNIKOV, G. *Smer a jeho pokus o „sociálnodemokratizáciu“*. [online]. [cit. 2011-03-20]. Dostupné na internete: http://www.ivo.sk/buxus/docs/publicistika/subor/Mesez_Sme_Oktober.pdf
31. ŠKOLKAY, A. Prezidentské voľby na Slovensku. Komunikácia kandidátov v prezidentskej kampani na Slovensku. In *Central European Political Studies Review*. [online]. 2004, roč. 4, č. 2 – 3. [cit. 2011-04-06]. Dostupné na internete: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=205>. ISSN 1212-7817
32. PETRUŠKA, M. Smer-SD – profil strany. In *Sme*. [online]. 2008. [cit. 2010-11-21]. Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/3890343/smer-sd-profil-politickej-strany.html>
33. ANALÝZY VOLEBNÝCH PROGRAMOV. [online]. [cit. 2010-11-20]. Dostupné na internete: <http://www.infovolby.sk/index.php?base=data/euro/2004/analyzy/1086613007.txt>

34. STRANA SMER. *Vol'te poriadok a slušný život!* .[online]. [cit. 2010-11-20].

Dostupné na internete: http://www.strana-smer.sk/files/old/tx_dokument/volebny_program.pdf